

Lunds universitet
Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap
MKV 203 VT 2001
Handledare: Jesper Falkheimer och Helena Sandberg
Examinator: Gunilla Jarlbro

🌸🌸🌸 **Kvinnor fräscha som violer** 🌸🌸🌸

en kvalitativ studie av hälsotidningen *Tara*

Kerstin Nettevrik

Sammanfattning

Titel: Kvinnor fräscha som violer- en kvalitativ studie av hälsotidningen *Tara*.

Författare: Leg sjukgymnast Kerstin Nettervik

Medier bidrar till att konstruera verklighet De kan bidra till en förändring av kontexten i vilken människor gör sina hälsoval. Syftet med uppsatsen är att låta olika förståelsepoler mötas och förenas för att mening skall kunna förmedlas angående hur hälsosynen uttrycks i ett nummer av tidskriften *Tara*, och för att jag skall kunna bilda mig en uppfattning om olika texternas kvaliteter. Jag har gjort en textanalys som fokuserar på det meningsinnehåll som texterna kan ge, d.v.s. texten som arteakt, för att på så sätt ta reda på om *Taras* textinnehåll är kongruent med deras profil, hälsa. Frågeställningarna är: 1) Hur använder *Tara* språket för att föra fram sin syn på hälsa? Vilka öppna och dolda hälsobudskap finns representerade? Hur förmedlas dessa? 2) Vilka aspekter av hälsa belyses? Har de artiklar som analyseras ett holistiskt hälsoperspektiv? 3) Finns det några tydligt märkbara ideologier, i så fall vilka? Vad uttrycker texterna och vilka olika innebörder kan analysen av texterna ge?

De teoretiska utgångspunkterna har inspirerats av semiotik, retorik och Dahlgrens tolkningskretslopp vilka består av: mediala sammanhang, textens intentioner, den avsedda /tänkbara publiken, produktionsomständigheter, textens uppbyggnad och samhällssammanhang. Metodologiskt utgår uppsatsen från hermeneutikens grundprinciper. Uppsatsen är explorativ med deskriptiva inslag.

Analysen visar att en rad olika hälsoperspektiv belyses i *Tara*, men de belyses ytligt och det finns för lite koppling till kvinnors egentliga behov av hälsoinformation. De hälsoteman som finns representerade i tidningen kan delas in i två kategorier. Den första kategorien handlar mera om hälsoupplysning,. Dessa texter möjliggör ”skötsel” av hälsan i ett mera långsiktigt perspektiv. Den andra kategorin är i huvudsak underhållande till sin karaktär och upplyser läsaren om hälsa på ett mer implicit sätt. Den här kategorins texter är mera subtila, eftersom symboliken har flera bottnar precis som de värderingar som uttrycks.

Texternas innehåll är inte alltid kongruent med *Taras* profil, hälsa. Analysen av texterna visar bl.a. följande: hälsa är en exklusivitet, hälsa är synonymt med lycka och välgång. Vilket får mig att undra över vilken effekt *Taras* hälsovärderingar kan få på läsarens identitetsutveckling och syn på vad hälsa egentligen är?

Innehåll

Inledning	1
Ämnespresentation.....	1
Syfte	2
Frågeställningar.....	3
Avgränsningar	4
Disposition	4
Bakgrund	5
Tankar om WHO:s definition av hälsa	5
Reflektioner över ordet hälsa	7
En ansats till definition av hälsa	8
Kvinnors hälsa	9
Kvinnors hälsa är mera utsatt både ur psykisk och fysisk aspekt	9
Kvinnotidningar	11
Tara	12
Teoretiska utgångspunkter	12
Definition av vad en text är.....	13
Att möta medietexter.....	14
Hermeneutik.....	14
Semiotik	18
Journalistik måste ses som en kollektiv process	23
Tolkningskretslopp	24
Metod	30
Hur jag tänker om forskning	30
Metodbeskrivning	30
Presentation av dokumentanalys och material	31
Tillvägagångssätt	32
Kvalitetskriterier i kvalitativa studier	33
Analys och resultat.....	34
Presentation av Tara nummer tre	35

Taras omslagssida	35
Positionering	36
Beskrivning av puffarna.....	37
Tolkning av puffarna.....	37
Granskning av Taras innehåll	39
Reportagen	39
Reportagens hälsobild.....	40
Mer nyanser och djup.....	40
Texter om hälsa, medicin, balans, träning och kost.....	42
Närläsning av ett reportage	44
Huvudrubriken	45
Underrubriker.....	46
Huvudsyftet är underhållning	46
Olika typer av budskap	48
Språket	49
Trovärdigheten.....	50
Hälsoteman	52
Upplysning.....	53
Underhållning	55
Slutdiskussion	56
Vilken bild av hälsa får läsaren efter att ha läst Tara.....	56
Varför har Tara ingen egen definition av hälsa?.....	58
Varför varierar kvaliteten på texterna så mycket?	59
Är hälsa synonymt med konsumtion och exklusivitet?	60
Avslutande kommentar	60
Referenslitteratur.....	62
Samlingsverk.....	63
Tidskrifter	64
Ordlista.....	64

Inledning

Medie- och kommunikationsforskaren Falkheimer (2001), och flera med honom menar att samhället håller på att medialiseras. Medier är mäktiga kommunikationsförmedlare och har fått en allt större roll. Enligt journalistikforskaren Hultén (2000), bidrar de ”till att konstruera verklighet” (s 5). Vi omges dagligen av mediernas budskap, vilka läses mer eller mindre kritiskt av mottagaren. Man kan undra vad detta kan få för konsekvenser och hur vi människor påverkas av mediernas kommunikation. Detta har fått mig att närmare vilja studera ett medium för att se vilka meningar (förståelse) detta kan ge och vilken bild det kan ge av verkligheten.

För att kunna skapa mening krävs en tolkning. Tolka är något som vi alla gör varje dag, gång på gång, mer eller mindre medvetet. Tolkning är ett sätt att komma till klarhet och få en djupare förståelse av olika företeelser. Medie- och kommunikationsprofessor Dahlgren (2000) menar att tolkning kan ses som kärnan i all kommunikation. Detta är anledningen till att jag valt att göra en medie- och kommunikationsstudie som har tolkning som grund. Mina kunskaper i litteraturvetenskap har också påverkat mig i mitt val att utgå från hermeneutik metodologiskt.

Min litteratursökning har gett mig uppfattningen att det inte är speciellt vanligt att medie- och kommunikationsstudier utgår ifrån hermeneutik, även om många studier har en tolkande ansats. Sociologiprofessorn Börjesson (1998) anser att ”den hermeneutiska tolkningstraditionen har en enorm spännvidd och ett enormt djup med rötter så långt tillbaka som människan har producerat - och försökt att förstå - texter” (s 15). Med hjälp av hermeneutiken söker man efter en texts budskap. Det är bl.a. texters budskap som jag önskar analysera fram med den här uppsatsen. Det verkar därför klokt att metodologiskt utgå ifrån hermeneutiken.

Ämnespresentation

Hälsa har fått en allt mer framträdande position i dagens samhälle. Det finns ett ganska stort utbud av hälsotidningar på marknaden både i form av specialtidningar eller i form av bilagor. Medieforskaren Bryant (1994) menar att medier ofta ger uttryck för att hälsa är

individens ansvar. Innehållsanalyser av hälsotexter visar att dessa uppmuntrar läsarna att ge sig själva skulden för en vacklande hälsa och att lita på att den medicinska expertisen skall kunna återge dem hälsan. Ett typiskt innehåll består av att läsaren får yttlig information om hur risker kan minskas och hur man kan skydda sig mot sjukdom, eller vart man kan gå för att få hjälp etc. Eftersom jag är sjukgymnast vet jag att det finns människor som har kunskapsluckor om hur hälsa skall skötas om och därmed hur den egna hälsan skall skötas. Detta har fått mig att fundera extra över tänkbara effekter som medietexter om hälsa kan tänkas ha på mottagaren.

Bryant (1994) framhåller att massmedier kan bidra till en förändring av kontexten i vilken människor gör sina hälsoval, eftersom undersökningar om hälsokommunikation visar att massmedier kan påverka hälsan på två nivåer: en personlig och en offentlig (public). På den personliga nivån kan massmedia t ex. ge information som kan stimulera till förändringar av människors attityd till hälsa eller påverka deras beteende. På den offentliga nivån kan massmedia öka medvetenheten om olika hälsoämnen hos samhällets ansvariga. Jag har valt att närmare studera hur massmedier kan påverka hälsan på den personliga nivån, eftersom den aspekten intresserar mig mest.

Journalist- och massmedieprofessorerna Hadenius och Weibull (1999) konstaterar att det finns lite forskning om veckopress och tidskrifter. Mediestudier riktar i huvudsak in sig på nyhetsmedier av olika slag. Detta är ett av skälen till att jag har valt att granska en tidskrifts innehåll för att få en bild av hur hälsa presenteras och belyses. Mitt val föll på *Tara*, en ganska ny hälsotidning, som riktar sig till kvinnor som är 40 år eller mer. Ytterligare en förklaring till mitt val av en kvinnotidskrift är att kvinnors hälsa är mera utsatt både ur psykisk och fysisk aspekt. Distriktläkaren Löf-Johansson (1999) skriver att kvinnor oroar sig mer över barnens och sin egen hälsa än män och att de har fler sjukdagar än män. Det ökar mitt intresse för att närmare studera en hälsotidning för kvinnor, nämligen *Tara*.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att låta olika förståelsepoler mötas och förenas för att mening skall kunna förmedlas angående hur hälsosynen uttrycks i *Tara*, och för att jag skall

kunna bilda mig en uppfattning om olika texternas kvaliteter. Jag vill göra en textanalys som fokuserar på det meningsinnehåll som texten kan ge, d.v.s. texten som arteakt, för att på så sätt ta reda på om *Taras* textinnehåll är kongruent med deras profil, hälsa.

Jag inspirerats av Dahlgrens (2000) sex aspekter för att kunna göra en analytisk tolkning. En förståelsepol (aspekt) är *textens intentioner*. Det språk som finns representerat i medierna har en central roll för vår syn på verkligheten och uppfattning om oss själva. Dahlgren (2000) framhåller bl.a. att ”språk och andra teckensystem bygger på *konventioner*” (s 77) och att dessa styr avkodningen av budskap. I vilket *medialt sammanhang* texten har sitt ursprung är en annan förståelsepol. Vilka villkor har framställningsformen och hur ser uttrycksmöjligheterna ut? Finns det begränsningar? Vilken genre tillhör stoffet? Vilken typ av förväntningshorisont kan ringas in? En annan förståelsepol är den publik som utgör *målgruppen*. Hur kan den tänkas se ut? Det är vanligt att ”människor lever i små öar av ”*tolkningsgemenskaper*”” (Dahlgren 2000 s 88). Ytterligare en förståelsepol är *produktionsomständigheter*. Vilken är tidningens målsättning och syftet med produktionen. *Textens uppbyggnad* är en annan förståelsepol, som kan betraktas som analysens kärna. Därför lägger jag tonvikten vid denna, vilket kräver utrymme. Teman och budskap som finns representerade i tidningen är här mycket användbara. En sista förståelsepol är slutligen *samhällssammanhang*. Inom vilka sfärer t.ex. familjeliv, samlevnad, identitet, konsumtion kan texten få betydelser?

För att kunna urskilja vilka faktorer som kan aktivera texternas betydelser kommer följande frågeställningar att användas (se stycket om frågeställningar).

Frågeställningar

Det är viktigt att frågeställningar anpassas till det forskningsparadigm och till den metod man har för avsikt att tillämpa. Eftersom min ansats är kvalitativ och eftersom jag försöker att belysa idén och upptäcka hur *Tara* förhåller sig till hälsa är mina frågor anpassade efter detta:

- Hur använder *Tara* språket för att föra fram sin syn på hälsa? Vilka öppna och dolda hälsobudskap finns representerade? Hur förmedlas dessa?

- Vilka aspekter av hälsa belyses? Har de artiklar som analyseras ett holistiskt hälsoperspektiv? Finns det några tydligt märkbara ideologier, i så fall vilka?
- Vad uttrycker texterna och vilka olika innebörder kan analysen av texterna ge?

Avgränsningar

Jag kommer för min tolkning att använda mig av tillämpbara delar av hermeneutiken. För att få en enhetlig analysmetod har jag använt mig av de begrepp som jag anser värdefulla för analysen (se metodbeskrivning). Vissa delar av tidningen har uteslutits, eftersom det är nödvändigt med en avgränsning. I min analysdel nämns vilka delar av tidningen som har uteslutits och varför. Bilder och bildtexter har jag i regel lämnat obeaktade, men då det är nödvändigt för analysen nämner jag ändå något lite om detta material. Jag har valt att lägga tonvikten på texten eftersom jag anser att det är mest relevant för den här uppsatsen. Av utrymmesskäl har jag tvingats att inte göra allt för stora analytiska utvecklingar gällande de olika förståelsepolerna.

Disposition

Jag kommer på följande sidor att teoretiskt beskriva de verktyg jag använt mig av för min analys. Min bedömning är att syftet kan uppfyllas med hjälp av följande: teorier och / eller fakta som definierar hälsa och beskriver kvinnors hälsoläge, beskrivning av kvinnotidningsbranschen, redogörelse för *Tara*, definition av text och hur medietexter kan bemötas metodologiskt med hjälp av hermeneutik och metodmässigt med hjälp av ett tolkningskretslopp som består av mediala sammanhang, textens intentioner, den avsedda/tänkbara publiken, produktionsomständigheter, textens uppbyggnad och samhällssammanhang. Därefter presenteras min metod och avslutningsvis finns en resultat- och analysdel.

Bakgrund

Hälsoforskarna Palmblad och Eriksson (1995) anser att vår tids hälsouppfostran utgår ifrån vetenskaplig kunskap. Det är den medicinska kunskapen som är referensram, men även kunskaper från det beteendevetenskapliga ämnesområdena psykologi, psykiatri och pedagogik kommer att påverka. Hälsoprofessorn Nordenfelt (1994) skriver att vid intervjuundersökningar har det visat sig att människor, när de får berätta vad de värderar mest, ger den egna hälsan en av de högsta placeringarna. Hälsa måste enligt min bedömning vara ett väsentligt mål för flertalet människor och har säkert för de flesta en positiv värdeladdning. Det är därför, tror jag, som det är ett ganska tacksamt ämne för medierna att skriva om. God hälsa är också någonting som vi alla vill ha, och vi vet att man bör sköta sin hälsa, framför allt då åldern börjar stiga. God hälsa är någonting som tas för givet tills den dagen den plötsligt börja svikta. Men jag tror också att begreppet hälsa kan väcka negativa konnotationer, t.ex. ”jag vet att jag borde motionera mera och stressa mindre”. Att sköta om sin hälsa kan då upplevas som en belastning eftersom det dåliga samvetet hela tiden finns med i bilden.

Tankar om WHO:s definition av hälsa

Världshälsoorganisationens, WHO, definition av begreppet hälsa är följande: ”Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej endast frånvaro av sjukdom eller skröplighet.” Så bra då är saken ur världen, tänker kanske en och annan. Men om man stannar upp och reflekterar uppstår vissa frågor.

Vad som är bra med denna definition är att den inte enbart utgår ifrån sjukdom när hälsa skall preciseras. Men det räcker inte. Vem har ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, parat med frånvaro av sjukdom och skröplighet? Ingen vågar jag påstå. Med en definition som denna tycker jag att det finns en risk att man gör dikotomisering hälsa – ohälsa. Att dela in i taxonomier har sina fördelar men också nackdelar. Det kan vara ett bra första utgångsläge men sedan måste helhetsaspekten ta överhand. Jag tycker att man gör hälsobegreppet ganska stereotyp genom att använda sig av begrepp som ”fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande” och ”frånvaro av sjukdom och skröplighet”, eftersom hälsa inte kan betraktas ha olika graderingar.

Definitionen tar inte heller hänsyn till en annan viktig faktor, nämligen individens upplevelse av den egna hälsan. Låt oss titta på följande exempel!

En kvinna är med barn och det är hennes första månader av graviditeten och dessutom första gången hon väntar barn. Hon kräks regelbundet, kan inte sitta i fikarummet eftersom doften av kaffe får henne att må ännu sämre. Hon isolerar sig en del från sina arbetskamrater eftersom hon inte står ut med doften av kaffe. Kvinnans huvud är dessutom fullt av tankar och oro kring det blivande moderskapet och framtiden, vilket också leder till att hon drar sig undan sina vänner och lever mera stillsamt. Men trots detta är hon glad och förväntansfull inför det som väntar henne. Enligt WHO:s definition har hon just då ingen god hälsa. En person som kräks regelbundet kan inte höra till kategorin fullständig fysisk hälsa. Inte heller kan hennes psykiska tillstånd höra dit eftersom hon oroar sig. Dessutom isolerar hon sig socialt. Men detta som kvinnan går igenom är i regel ett normalt förlopp under en graviditet. Hon behöver troligtvis dra sig undan socialt för att få mera lugn och ro omkring sig; oron och funderingarna kring framtiden är ett led i processen att bli mor. Hennes beteende och tillstånd är fullständigt naturligt och adekvat. Jag tycker inte att man kan beteckna det som att hennes hälsa är mindre god, möjligtvis är den mera ömtålig. Men för att klara av en graviditet så måste kvinnan ha någon grad av god hälsa eftersom det är krävande för både kropp och själ. Det finns alltså olika grader av hälsa och olika sätt att värdera hälsa.

Hälsa kan betraktas som mer eller mindre god beroende på ur vilket perspektiv fenomenet betraktas. En läkare anser nog att en person med typ 1 diabetes har mindre god hälsa, eftersom doktorn har kunskap om de stora risker som är förbundna med denna sjukdom. Ur ett rent medicinskt perspektiv är hälsan mindre god. Låt oss säga att personen i fråga har ett ”stabilt” psyke och ett fungerande socialt umgänge och dessutom inte upplever sin diabetes som en direkt sjukdom. Personen klarar av att gå till sitt arbete och är inte oftare sjukskriven än kollegerna. Diabetessjukdomen sköts korrekt och blodsockret är förhållandevis stabilt. Psykiskt och socialt har personen i fråga en god hälsa. Utifrån de fysiska förutsättningar som finns sköter människan ifråga om sin fysiska hälsa också genom att motionera, sova tillräckligt och äta en väl sammansatt kost. Man kan se det som att personen ifråga har klarat av vardagens utmaning (att leva med en

sjukdom) och därmed upplevs hälsan som överlag god. Att säga att den här personen inte har god hälsa är inte rätt.

De två exemplen visar att det finns en rad olika frågor man kan ställa sig angående hur man skall förhålla sig till hälsa. Det är frågor som kan ha att göra med värdering, var fokus skall ligga. Ytterligare en faktor som komplicerar definitionen av hälsa är att livsideal förändras i samhället, precis som förväntningar på vad livet skall innehålla. På åttitalet blev det mycket populärt med olika former av gympa. Vem minns inte Susanne Lanefelts ”kniip” på TV.

Reflektioner över ordet hälsa

Vad är det som är så svårt med ordet hälsa? Jag vågar påstå att det ursprungliga problemet är att ord i regel är vaga, flertydiga och värdeladdade. Det är det som gör det svårt att definiera dem. Thurén (1995) skriver att ett ord är vagt om gränserna är oklara. Gränserna för vad som skall höra till hälsa respektive ohälsa är vaga. Exemplen ovan kan även gälla som illustration för att begreppet hälsa är flertydigt. Det finns många värderingsaspekter att ta hänsyn till. Thurén (1995) menar att flertydighet är det samma som att ett ord har skilda betydelser. Beroende på situation och person kommer omdömena om vilken grad av hälsa kvinnan respektive mannen har att varieras. Dessutom har kulturen en avgörande betydelse för hur hälsa skall tolkas menar socialantropologen Sachs (1994). Hur skulle t.ex. kvinnans hälsa betraktas i Japan respektive Sverige?

Nordenfelt (1994) definierar hälsa som att människan ”kan förverkliga sina vitala mål under standardomständigheter. Går de inte att förverkliga i denna betydelse föreligger någon grad av ohälsa” (s 113). Om man ser det som att kvinnan har satt upp som vitalt mål att bli mamma och att standardomständigheter under en graviditet är illamående, funderingar och oro över framtiden osv. Ja då skulle man kan säga att hon har god hälsa, om man utgår ifrån det faktum att det är normalt att känna så här under en graviditet. Genom att se på hälsa från det här perspektivet så kan man ha god hälsa trots fysiskt och psykiskt obehag.

Vaghet och flertydighet kan enligt Thurén (1995) kopplas samman med denotation, ordens huvudbetydelse. Exemplen ovan har visat att det kan vara svårt att

klargöra begreppets hälsas denotation. Än svårare blir det om man tar med begreppet konnotation. Thurén (1995) kallar detta för ordens bibetydelser, vilket självfallet kan variera från person till person. Har du varit svårt sjuk under en längre tid så tycker du kanske inte att "lindriga" sjukdomar är tecken på ohälsa.

En ansats till definition av hälsa

Thurén (1995) menar att botten mot vaghet, flertydighet etc. är att försöka definiera orden, ange denotationen. Men det är inte alltid det går. Jag tror att hälsa är ett sådant begrepp som inte går att definiera entydigt. Möjligtvis kan man ha en stipulativ definition, en definition som förklarar att man menar på det ena eller det andra sättet, för att ett resonemang skall gå att följa och bli begripligt.

Jag tror också att det är viktigt att i begreppet god hälsa lägga in att det är ett normalt förlopp att fysiska krämpor ökar med stigande ålder och att det är viktigt att kunna acceptera detta. Det är viktigt att god hälsa inte är detsamma som total frånvaro av social, fysisk och psykisk sjukdom, det är viktigt att också kunna hantera och acceptera att det kan finnas sjukdom.

Ett bra hjälpmedel att använda sig av för att sköta om sin hälsa är att lyssna på de signaler som kroppen sänder ut. Kroppen talar sitt tydliga språk, bara vi är beredda att lyssna. Den talar om när det är dags att äta och dricka, att återhämta sig och bli stimulerad. Den talar om när någonting är fel genom att muskler spänns, andningen hämmas, musklerna blir för spända eller för slappa, det gör ont, du får feber osv. Kroppen kan bekräfta både det som är fel och det som är bra. Är du inte nöjd rent mentalt så kommer detta också att sätta sina spår i kroppen.

Jag har anammat Nordenfelts (1994) resonemang om hälsa och sjukdom, nämligen att dessa är fenomen som påverkar människors handlingsförmåga i en social kontext. Om du lider eller har ont så kommer detta också att begränsa handlingsförmågan. Men sjukdom behöver inte resultera i ohälsa menar Nordenfelt (1994), eftersom den processen kan avbrytas. Kan man som individ uppnå mål som man ställer upp för sitt eget välbefinnandes skull så har man också någon grad av god hälsa.

Hälsa för mig är en ständigt pågående process, ibland är hälsan mindre god och ibland mera god. Kroppens signaler ger tydlig information om det samband som finns

mellan den egna kroppen och själen. God hälsa innebär en strävan efter att hålla kommunikationsflödet igång mellan kropp och själ. Detta är nödvändigt för att handlingskraften skall kunna öka och möjliggör för individen att uppnå de mål som denne har ställt upp för att få till stånd ett ökat välbefinnande. Individens egen upplevelse av sin hälsa har stor betydelse för om hälsan skall betraktas som god eller ej.

Kvinnors hälsa

Fakta i nedanstående text kommer från distriktsläkaren Löf-Johansson (1999).

Hälsosituation präglas av välbefinnandessjukdomar. Orsakerna till detta är att vi är mindre fysiskt aktiva nuförtiden, vilket leder till sämre kondition. Överkonsumtion av fett och socker leder till ökad risk för hjärt- och kärlsjukdomar.

Nya sjukdomsgrupper som har tillkommit för kvinnor den senaste tiden är de som har grund i känslan att vara otillräcklig, inte räcka till. Tilliten till människor och samhället har naggats i kanten. Det finns många valmöjligheter, och ständig tidsbrist påverkar balansen mellan livets möjligheter och de inre behoven. Det finns en oförmåga att kunna hantera livets risker och osäkerhetstillstånd. Världen har blivit så pass föränderlig, möjligheten till igenkännande har därför minskat. Resultatet av att sakna lugn och ro uttrycks genom att kroppen ger ifrån sig olika symtom som, ”stress, rastlöshet, oro, yrsel, huvudvärk och sömnproblem” (s 32). Ursprunget till dessa symtom är låg grad av tillit och hög grad av frustration. Dessa tillstånd kan kallas för tillits- och frustrationssjukdomar.

Kvinnors hälsa är mera utsatt både ur psykisk och fysisk aspekt

Nedanstående uppgifter kommer från distriktsläkaren Löf-Johansson (1999) om inget annat nämns. För kvinnors del ökar sjukdomar och dödlighet i hjärt- och kärlsjukdomar, liksom cancersjukdomar. Flera av de besvär som kvinnor har från kroppen hör till kategorin tillits- och frustrationssjukdomar. Fibromyalgi eller liknande trötthets- och smärttillstånd är en vanlig grupp sjukdomar hos kvinnor. Kvinnor drabbas mera av allergisk snuva, besvär med väsningsar i bröstet. ”Kvinnor drabbas oftare än män av allergi, hösnuva och eksem” (s 31). Samma förhållande gäller för följande sjukdomar: handeksem, benskörhet, lårbensfrakturer, inkontinens, anorexia och bulimia nervosa och

övervikt. Det har också skett en ökning av antalet kvinnor som röker och de som missbrukar alkohol.

Som nämnts i inledningen lever kvinnor längre men är oftare sjuka jämfört med männen. Kvinnor söker oftare vård, har högre medicinkonsumtion och fler sjukdagar. Forskning pekar på att kvinnor i åldersperioden femtiofem till sextio präglas av vilshenhet och osäkerhet, vilket skapar negativ stress och risken att bli sjuk ökar. Forskningen om varför det är så här har inge lett till något entydlig svar. Kanske är det så att kvinnor är mera uppmärksamma på sin kropp och därmed reflekterar mer över den. Kanske är orsaken att kvinnor har ett annat beteendemönster. De är mer benägna att söka hjälp och prata om sina besvär. Ett är säkert och det är att det finns ett samband mellan sjukdomsproblem och oro och ångslan.

Många kvinnor har på sina arbetsplatser tunga och ensidiga arbeten, som lätt leder till belastningsskador i nacke, axlar och rygg. Många kvinnor arbetar dessutom under ganska osäkra anställningsvillkor, vilket medför att kvinnorna känner en större oro över den framtida ekonomin. Tempot på arbetsplatserna ökar liksom kraven. Tankarna om jobbet mal, vilket leder till negativ stress och sömnproblem.

Resonemanget ovan visar att god hälsa kan vara ojämnt fördelad och att den kan påverkas av vilken typ av arbete man har. Men det är inte bara arbetet som kan påverka hälsan. Enligt folkhälsoforskaren Wall (1994) har forskning visat att hälsan fördelar sig olika beroende på vilken social klass individen tillhör.

Forskning visar också att kvinnan trots heltidarbete ansvarar för merparten av hemmets arbetsuppgifter. Dessa är relationsarbete (sociala kontakter och barnuppfostran), konsumtionsarbete (handla kläder mat etc.), hushållsarbete (matlagning, städning, tvätta), fortplantningsarbete (graviditet), hälsoarbete (sköta om barnens och anhörigas sjukdomar).

Som sjukgymnast vet jag att många kroppsliga symtom kan lindras av att människan lär känna sin kropp och kan tolka de signaler som kroppen sänder ut på ett ändamålsenligt sätt. Många utav de patienter jag mött har inte tillräckligt med kunskap om hur kroppen reagerar vid negativ stress och om vad negativ stress är. Många har dessutom en felaktig syn på vad stress är och tror att det har att göra med att vara jäktad

och ha ont om tid. De har vant sig vid att ha en förhöjd stressberedskap i kroppen och tolkar detta tillstånd som normalt. Min erfarenhet är att vissa människor har för lite av avspänning i sina liv och för mycket anspänning i sina liv. De saknar förmågan att reglera graden av av- eller anspänning.

Kvinnotidningar

Följande avsnitt om kvinnotidningar är tänkt att ge läsaren en liten bakgrund till hur tidskriftsmarknaden ser ut. Jag kommer här dels att presentera en allmän text om tidskrifter och dels en som beskriver *Tara*. Om inget annat anges kommer uppgifterna från Hadenius och Weibull (1999).

Hadenius och Weibull (1999) konstaterar att den allmänna tendensen är att kvinnor som är lågutbildade läser populärtidningar. De hävdar också att läsaren har entydiga förväntningar på sina vecko- och månadstidningar. Tidningen väljs efter innehållet och efter vilka intressen och hobbyer konsumenten har.

Tidskrifter är ett tillval till andra medier. Tidskriftsmarknadens utveckling har lett till att populärtidningarna har profilerat sig hårdare. Deras utveckling blir beroende av läsarnas pengar, intresse och tid. De har stor spridning i Sverige. Undersökningar visar att ca 75 procent uppger att de läser minst en populärtidning regelbundet. Många utav dessa är dessutom trogna läsare, ca två tredjedelar. Även om dessa siffror är från 1999 så tvivlar jag på att tendensen har förskjutits markant sedan dess, eftersom vi inte har någon ekonomisk nedgång eller minskad fritid (faktorer som påverkar tidningskonsumtionen).

Damtidningar är den del av veckopressen som har förändrats mest. Från 1970 har deras upplagor halverats. Men trots detta finns det möjlighet för nya kvinnotidningar att lyckas med sin lansering. *Amelia* är ett sådant exempel.

Tidningarna lever inte bara på prenumeranterna och lösnummerköparna, utan även annonseringen är en mycket viktig inkomstkälla, enligt media- och språkläraren Bignell (1997). Det gäller att utforma innehåll och annonser efter båda dessa kategorier. Hultén (2000) refererar till Lars J Hulténs *Orden och pengarna. Om kamp och kapitulation inom journalistik* (1999), där det hävdas att det finns ett ömsesidigt beroende mellan ekonomin och journalistikens innehåll. Tidningarnas marknadsavdelningar har fått

allt större inflytande över redaktionerna. Hultén (2000) kallar det för publicisternas uttåg och direktörernas intåg; detta kommer att dominera journalistiken år 2000.

Ovanstående visar att branschen är tuff. Man kan se det som ett vågstycke att lanserar en ny månadstidning. Enligt en ledarsida i *Tara* nummer 7 vilar beslutet på noggranna marknadsundersökningar av olika publiksegment och av tidningar som finns på marknaden innan det blev aktuellt att starta *Tara*.

Tara

Innan *Tara* kom ut på marknaden bedrevs en informationskampanj i form av förmånserbjudanden och budskapet om en ny bra hälsotidning för den lite äldre kvinnan

Första numret kom ut i december 2000. Därefter har ett nummer i månaden presenterats. Tidningen ägs och ges ut av Amelia AB, som är ett Bonnier AB-företag. Medier har i regel en målsättning för vad de vill och vem de vill nå, vilket genomsyrar själva produktionen mer eller mindre medvetet. Hadenius och Weibull (1999) skriver att när en tidning görs tar man hänsyn till läsarens ålder, kön, intresse etc. Detta syns tydligt i *Tara*, som riktar sig till en ganska smal och specifik målgrupp. Den vänder sig till kvinnor som är över 40, som reser mycket, har god ekonomi, vill spendera pengar på saker till sig själva och som har ganska stora barn eller barn som flyttat hemifrån. Tidningen profilerar sig som en ny hälsotidning, med ett annorlunda grepp och en annan syn på hälsa än andra tidningar i samma bransch, detta enligt information från *Tara* nummer 7 2001. I *Tara* skall man kunna läsa om hälsa från en mängd olika perspektiv, på ett kul och pålitligt sätt.

Teoretiska utgångspunkter

Analysen vilar på flera olika perspektiv. Jag har bedömt att mitt syfte kan fullföljas och mina frågeställningar besvaras genom teorier som behandlar språk, dokumentanalys, textstudium, semiotik och hermeneutik. Jag har endast presenterat delar av teorierna som jag använt mig av i analysen.

Definition av vad en text är

Innan själva mötet med texten presenteras närmare är det på sin plats att klargöra vad som avses med en text i den här uppsatsen. Språkvetarna Hellspong och Ledin (1997) skriver att en text är kommunikativ, intentionell, verbal, stabil, koherent, konventionell och kreativ, och att det är dessa faktorer som anger textens särart.

Det *kommunikativa* i texten är att texten består av tecken, märken tryckta på ett papper. Dessa är objekt som står för andra objekt. För att tecknen skall fungera måste läsaren klara av att tolka dem. Texten är ett uttrycksmedel – ett tilltal från någon annan till någon annan (sändare- mottagare). Det *intentionella* i texten är att den har en avsikt. Texten är tänkt att ha vissa verkningar, t.ex. att bli uppfattad och förstådd. Den *verbala* delen är helt enkelt att texten består av ord. Orden är ordnade i en rät linje (i en följd). Orden har en symbolfunktion. Att texten är *stabil* innebär att den går att läsa om och om igen. Den finns där hela tiden. Texten är i stort färdig och opåverkbar när läsaren möter den. Det *koherenta* är att det finns ett sammanhang, en helhet, i texten. Sammanhang kan t ex skapas med hjälp av tidsangivelser, orsakssammanhang, ett övergripande ämne. Det *konventionella* innebär att texten följer vissa allmänt accepterade normer och regler. Konventionen ser inte likadan ut för alla texter. Det kreativa i texten innebär slutligen att det finns ett skapande inslag. Även en så pass styrd genre som väderleksrapporten innehåller skapande inslag. Men det är också så att läsaren är *kreativ* i sitt möte med texten. Berger (1999) skriver att texter inte har *en* enda mening, och därmed kan en text inte påverka olika mottagare på samma sätt. Texter kan tolkas och förstås ”utifrån flera olika perspektiv” (Berger 1999 s 32). Mottagaren eller textens läsare, kan reagera på texten med olika grader av intellektuell förståelse eller emotionella och estetiska upplevelser, anser Liljestränd (1993). En text har i regel både ett ytplan och en djupare innebörd. Läsaren kan förstå texten på ytplanet men inte på det djupare planet. Tidigare erfarenheter av texter tjänar som en referensram. Dessa kan menar Liljestränd (1993) ge upphov till jämförelser eller fungera som förväntansnorm.

Litteraturprofessorn Palm (1998) anser att en text består av dels en statisk identitet, *artefakt*, och dels en dynamisk identitet, *arteakt*. Artefakt betyder en konst som är fullgjord, ett bestående faktum. När texten möter sin läsare börjar en process; texten

blir till som betydelse i ett medvetande. Läsaren inträder i en läs- och tolkningsakt av meningsproduktion, arteakt (textens dynamiska identitet). Texten som arteakt är beroende av en person och av situation.

Att möta medietexter

Det är självklart att det inom medie- och kommunikationsforskning finns olika analystraditioner. Som nämnts i inledningen kommer den här uppsatsens tolkningar att metodologiskt utgå ifrån hermeneutik. För att det skall bli tydligt vilket tolkningssätt som använts vill jag presentera det lite närmare i det avsnitt som följer nedan. Därefter kommer ett avsnitt om semiotik, som har varit ett av mina analysverktyg. Och avslutningsvis kommer jag skriva om tolkningskretslopp.

Hermeneutik

Hermeneutik har genom tiderna mest använts inom humaniora. Men sen Ödman doktorerade i början av sjuttioalet, som den förste användaren av hermeneutik inom samhällsvetenskap, har denna vunnit allt mer mark även inom andra fakulteter.

Tolkning enligt hermeneutik har två ursprung: tolkning av antikens texter och tolkning av Bibeln. Under medeltiden och renässansen blev texttolkning allt mer en professionell verksamhet. Enligt Palm (1998) går ordet att härleda till grekiska verbet hermeneuein. Detta ord betyder ”tolka” i tre olika bemärkelser: 1) att översätta 2) att uttrycka något med ord 3) att förklara och utlägga för att erhålla en djupare förståelse.

Definition av hermeneutik

Dahlgren (2000) menar att hermeneutik kan ses som en paraplybeteckning, som i regel använder sig av verktyg av eklektisk art. Kulturteori, retorik, litteraturvetenskap och semiotik är några discipliner som kan tjäna som exempel för att beskriva varifrån verktygen kan hämtas.

Hermeneutik studerar engångsföreteelser, den är ideografisk. Det som skiljer hermeneutisk forskning från naturvetenskaplig forskning enligt Starrin och Svensson (1994 s 76) är ”arten av den sökta kunskapen” (kursiveringen är borttagen av mig). Hermeneutik ställer sig inte frågande till kvantifiering, men målet för kvalitativ analys är inte att söka efter att mätning skall kunna möjliggöras. ”Det handlar om att söka ett annat

slag av kunskap på grundval av en syn på människan som intentionell i existentiell mening” (Starrin och Svensson 1994 s 77).

Det finns olika definitioner av vad hermeneutik är. Jag väljer här att ta upp en definitionsaspekt som har beröringspunkter med syftets olika förståelsepoler. Psykologi och pedagogikprofessor Kvale (1997) har förkortat Radnitzkys definition av hermeneutik, på följande sätt: ”hermeneutiken som humanvetenskap studerar objektiviseringarna av mänsklig kulturell verksamhet som texter för att genom tolkning av dem blottlägga den avsedda eller uttryckta meningen, för att upprätta gemensam förståelse eller möjligen till och med samförstånd, och allmänt i syfte att förmedla traditioner så att mänsklighetens historiska dialog kan fortsätta och fördjupas” (s 50).

Förförståelsen

Verkligheten kan inte tolkas enbart genom våra sinnen. Varje tolkning bygger på en bestämd förförståelse. Förförståelsen kan bestå av olika former av kunskap, teorier, och olika erfarenheter, insikter och färdigheter. Förförståelsen kan ses som en referensram varur tolkningen görs. En läkare kan t.ex. inte ställa diagnos om denne inte har kunskap och erfarenhet av sjukdomar. Allt vi upplever med våra sinnen, tankar, åsikter etc. bygger på vilken förförståelse vi har anser Barbosa Da Silvia & Wahlberg (1994).

Förförståelse kan ibland leda till direkta felaktigheter. Thurén (2000) nämner hur man tillverkade en broschyr som skulle upplysa människorna i landet om hur bra en medicin var. Problemet var att man satte bilderna i ”fel” ordning. Tillverkarna hade glömt att invånarna i landet läste från höger till vänster. Effekten blev att de som läste broschyren uppfattade det som att medicinen leder till sjukdom istället för friskhet. M.a.o. kan värderingar påverka vår förförståelse negativt

Tolkning

Alla uppgifter nedan kommer ifrån Ödman (1979). Att tolka kan definieras som att ha som uppgift att förmedla kommunikation som underlättar dialog. I tolkningen ingår att översätta olika förståelsehorisonter och att få dessa att mötas i samförstånd.

Att tolka är att orientera sig genom att tyda tecken eller att berätta att vi ser något som något. Vissa företeelser i vårt liv har vi stött på så många gånger att vi har utvecklat en förförståelse, som har den effekten att vi inte behöver lägga ned så mycket energi på

själva tolkningen. Sinnesintryck, tolkning, förståelse sker nästan samtidigt, det blir svårt att se några faser i själva processen. Alla företeelser i våra liv är inte enkla, de är mångtydiga. Vi tolkar när tecken är svårtydda och därför inte omedelbart kan ge oss en innebörd.

Tolkning handlar också om att förstå. Att förstå innebär att begripa. Begripandet kan ses som en pusselbit som används för att få en mera omfattande bild av det vi försöker förstå. Man strävar efter förnyelse och omskapande, som berör en som viljande och kännande varelse. Begripandet är således en kognitiv process där något nytt läggs till det gamla. Det gamla kan likställas med förståelsen, som ju är grunden för vårt tolkande.

En tolkning av en text kräver att vi väljer aspekt, perspektiv, texten kommer att tolkas som något. Detta något kan av någon annan ses som något annat osv. Vår verklighetsorientering är beroende av att vi tolkar och förstår. Man kan välja att tolka antingen yttre eller inre verkligheter. Yttre verkligheter skulle för en text kunna vara i vilken tid texten har producerats och i vilken kultur. Inre verkligheter är vad texten rent existentiellt uttrycker. Det är vanligt att man inom hermeneutiken pendlar mellan yttre och inre verklighet då man tolkar. Det är också viktigt att pendla mellan det allmänna och det specifika i tolkningen.

Sju principer för hermeneutisk tolkning

Kvale (1997) har lyft fram sju principer för hermeneutisk tolkning. Den första är den ständiga växlingen mellan delar och helheten, den s.k. hermeneutiska cirkeln, som är det tillvägagångssätt som används vid tolkning och förståelse. Från början kan man ha en ganska vag uppfattning om texten som helhet. De olika delarna tolkas utifrån den vaga helhetsuppfattning som finns och de relateras sen till helheten. Ödman (1979) liknar analysprocessen vid att lägga pussel. Först ligger hela pussel olagt. Planlöst provas olika bitar för att se om de passar ihop. Till slut kommer flera sjok med hopfogade pusselbitar att ligga framför en. Vissa av dessa sjok verkar kunna ge en bild av helheten. Men fortfarande är helheten dold, eftersom hela pusslet inte är lagt. Intressant är att finna den pusselbit som kan användas för att länka samman olika sjok med varandra. Det sker alltså en pendling mellan del och helhet. Denna pendling är nödvändig eftersom helheten inte kan säga var varje pusselbit skall ligga. En enstaka pusselbit kan inte heller säga

något om helheten. Men genom att växla mellan del och helhet kan hela pusslet till slut läggas. Ödman (1979) menar att spiral är ett bättre ord än cirkel, eftersom enkla företeelser kan komma att omtolkas och föras in i allt större helheter, och därmed kommer kunskapen att bli allt mer inträngande. Man får således en ökad precisering och ökad totalisering av sitt material. Kvale (1997) anser att den vaga helhetsuppfattningen kan ställa till problem eftersom det finns en risk att själva inträdet i cirkeln inte sker på rätt sätt.

Den andra principen handlar om själva avslutandet. Det är dags att sluta när det finns ett inre sammanhang i texten som är logiskt och inte motsägelsefullt. Det finns inte mera kunskap om fenomenet som idé att inhämta. Detta kallas för att man uppnått en god gestalt.

Den tredje principen innebär att man prövar deltolkningarna man kommit fram till mot meningen som finns i texten som helhet; allt för att förhindra motsägelser och logikbrott.

Den fjärde principen handlar om att texten är självständig, autonom. Det är texten själv som skall få "säga" vad den har att "säga" om ett tema. Texten skall tolkas utifrån sin egenreferensram. Den här principen har jag använt mig av, men med det tillägget att jag också har använt mig av de olika förståelsepolerna i min tolkning, eftersom detta förfaringssätt är mera kongruent med ämnet medie- och kommunikationsvetenskap.

Den femte principen betonar att det är viktigt att den som analyserar skall ha kunskap om textens tema. Textens tema är för mig detsamma som att sätta in de delteman som finns i en vidare kontext.

Den sjätte principen innebär att det inte finns någon möjlighet för den som tolkar att lämna den förståelsetradition som man lever i. Det går således inte att tolka förutsättningslöst. Därför är det viktigt att medvetandegöra hur tolkningarna har gjorts och hur sambandet ser ut mellan de frågor man ställt till texten och det tolkningsresultat man erhållit. Kvale (1997) kallar detta för medvetenhet om förutsättningarna.

Den sjunde principen handlar om textens utvidgning. Tolkingen innebär förnyelse; nya nyanser att samband uppdagas och förståelsen berikas på så sätt.

Semiotik

Människor är ”teckenskapande och teckentolkande varelser” (Berger 1999 s 70). Vid kommunikation skapas ett meddelande med hjälp av tecken. Tecken används för att beskriva världen och för att tolka den. Den här uppsatsen kommer delvis att studera tecknet och vilka betydelser det kan förmedla. Tecken är det mest grundläggande begreppet inom semiotik, skriver Bignell (1997). Tecken är något som för någon står för något i ett visst avseende.

Saussure ansåg att människors perception och förståelse av verkligheten är konstruerad genom de ord och andra tecken som vi använder i en social kontext. Tecken skapar alltså vår perception istället för att reflektera en verklighet som finns runt omkring oss. Genom tecken får vi tillträde till att kunna förstå den verklighet som finns runt omkring oss. Om man tar fasta på detta så kan man säga att tecken influerar på vilka sätt självet, identiteten, verkligheten och samhället tolkas.

Inom semiotik anses kommunikation vara detsamma som skapandet av betydelser. ”Betydelsen är resultatet av det dynamiska samspelet mellan tecken, interpretant och objekt” (Fiske 1998 s 69); det är en aktiv process. Semiotik handlar grovt sett om att försöka se under ytan – gå på djupet av texten och sätta in den i en kultur- och ideologikontext, men också att analysera och förstå myter och hur dessa relaterar till ideologier.

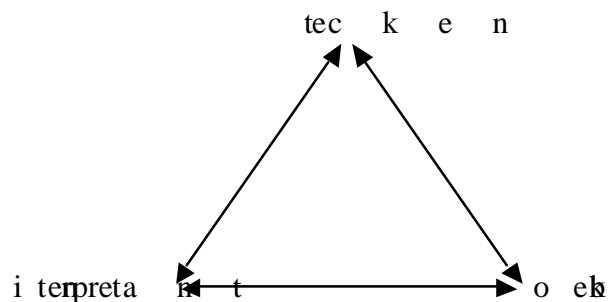
Definition av semiotik

”Semioticians search for the systems which underlie the ability of signs like words, images, items of clothing, foods, cars, or whatever to carry certain meanings in society.” (Bignell 1997, s 9).

Kort om betydelsemodeller

Semiotik bygger på att modeller används. Man försöker systematiskt att ”förstå vad tecken är och hur de fungerar” (Berger 1999 s 70). Modellerna vill analysera de uppsättningar av relationer som möjliggör för ett meddelande att beteckna något. De skall alltså sträva efter att förklarar vad det är som gör texten till ett meddelande genom att försöka förstå vad ett tecken är och hur det fungerar.

De modeller som presenteras här liknar varandra. För att kunna studera betydelser menar Fiske (1998) att 1) tecknet, 2) vad tecknet hänvisar till och 3) tecknets användare måste vara inblandade. Pierce ritade upp tecknet, den externa verkligheten och användaren som en triangel. Dessa tre komponenter är nödvändiga att studera vid angivandet av betydelser. De olika komponenterna kan endast förstås i relation till varandra.

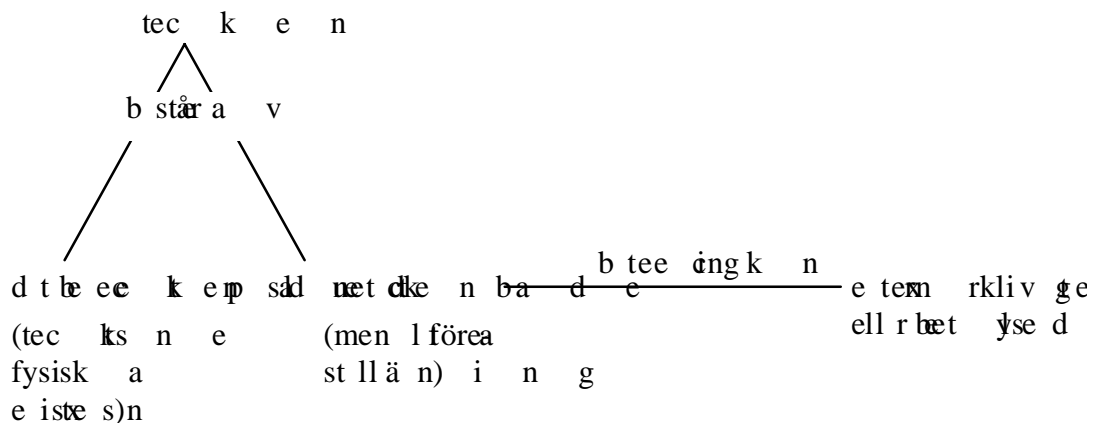

Tecknet betecknar inte sig självt, utan ett objekt och det förstås av någon, det ger ett intryck i användarens medvetenhet (interpretanten). Fiske (1998) skriver att interpretanten skall ses som ”den mentala föreställningen hos tecknets användare, avsett om han är talare eller lyssnare [...] avkodningen är lika aktiv och kreativ som kodning” (s 64).

Enligt Bignell (1997) ansåg Saussure att språk består av tecken som i sin tur kommunicerar mening. Ett tecken består av två delar. Berger (1999) förklarar det på följande sätt. Den första delen, *signifiant*, är det betecknande (uttryckssidan). Det betecknande uttrycker tecknet. Den andra delen, *signifié*, är det betecknade (innehållssidan). Det betecknade är det begrepp som det betecknande framkallar när vi ser det. Läser du bokstäverna h u s på ett papper (uttryck) kommer dessa streck på pappret att bilda ordet hus och för ditt inre kan du komma och se ett hus framför dig (innehåll). Det är inte verkligheten som ger ett tecken en mening. Ordet lång säger t.ex. ingenting om det inte jämförs med någonting annat. Ett ord måste alltså kontrasteras mot vad det inte är för att få en mening. Det är skillnaden mellan ett tecken och alla de andra tecknen som gör att vi kan få till stånd ett teckens mening. Tecknets betydelse bestäms av gränserna mellan likartade mentala föreställningar inom systemet. Förhållandet mellan

tecknen kallar Saussure för värde, enligt Fiske (1998), och det är värdet som primärt fastställer betydelsen. För att kunna avgöra ett teckens värde måste man ställa tecknet i förhållande till ett annat och inte i förhållande till verkligheten. Den mening ett tecken kommer att tillskrivas är beroende av vilket annat tecken man jämför med. Om du ser en basketmatch på TV kan domaren komma att framstå som kort när han står bredvid en av spelarna. Om samma domare placeras bredvid några korta personer så kan domaren framstå som lång.

Alla i en kultur med samma språk har en ungefär likartad mental bild av det betecknande. Fiske (1998) skriver att det betecknade (innehållssidan) är en produkt av en viss kultur. Det betecknade är konstruerat och bestämt av den kultur vi hör till. Det är både det betecknande och det betecknade som tillsammans ger oss människor en betydelse, extern verklighet. Detta skulle kunna illustreras enligt följande figur (Fiske 1998, s 66):

Jag tycker att man skulle kunna säga att det betecknande är tecknets denotation. Det betecknade kan i så fall liknas vid konnotationer. Konnotationer ”beskriver det samspel som sker när tecknet möter användarens uppfattningar eller känslor och de värderingar som gäller i kulturen” (Fiske 1998 s, 118). Denotation menar Berger (1995) ”har med termers [...] bokstavliga innebörd att göra” (s 80). Det är alltså frågan om tecknets bokstavliga mening.

Olika typer av tecken

Ett tecken kan delas upp i olika delar: det betecknande, det betecknade, ikon, index och symbol, beroende på vilken av semiotikens grundare man väljer att ta avstamp ifrån. Längre ner i texten kommer dessa ord att närmare presenteras.

Peirce menar att det finns tre typer av tecken: ikoner, index och symboler.

Varje tecken bestäms av sitt objekt, antingen, för det första, genom att dela objektets kännetecken, där jag kallar tecknet för en *ikon*; för det andra, genom att verkligen och i sin enskilda existens vara förbundet med det enskilda objektet, där jag kallar tecknet för ett *index*; eller, för det tredje, genom att det med mer eller mindre approximativ visshet kommer att tolkas som att det betecknar objektet till följd av vana (som jag också låter rymma naturlig läggning), där jag kallar tecknet för en *symbol* (citerad i Zeyman 1977 s 36) (Berger 1999 s 71).

Ett ikoniskt tecken liknar objektet på något sätt, t ex ett fotografi av en människa. Om tecknet och objektet är sammankopplat i verkligheten är det frågan om ett index. Heshet t.ex. är ett index på förkylning. Om det inte finns någon likhet och något samband mellan tecknet är det frågan om en symbol. ”En symbol kommunicerar enbart därför att människor kommit överens om att den skall stå för vad den gör” (Fiske 1998 s 69).

Myter

”Semiotics moves from the signs on the surface to the mythic meaning which the connotations of signs signify” (Bignell 1997 s, 40) Detta citat skulle man kunna säga kortfattat beskriver myter.

Bignell (1997) skriver att Roland Barthes menade att ett teckens funktion är att denotera någonting. Man kan säga att tecken har funktionen att sätta etikett på någonting; att kommunicera ett faktum. Men utöver detta så har tecken också en konnotativ funktion. Det är de associationer man gör till det denotativa tecknet.

Tecken används inte bara för att denotera någonting utan de kan också användas för att lyfta fram de konnotationer som hör till tecknet. Bignell (1997) menar att Barthes ansåg att detta är ett socialt fenomen, att tecken med dess konnotationer sammanförs för att forma en speciell sorts meddelande. Det är detta sociala fenomen som kallas för myt.

Fiske (1998) uttrycker det som att det är genom myten som en kultur kan berätta eller uttrycka en del av verkligheten.

Myten utgår ifrån ett existerande tecken och får det att fungera som betecknande på ett annat plan. En man kliver t.ex. ut ur en bil. På fötterna har han ett par skor. Bilden är en annons för skorna. Den mytiska betydelsen av skoannonser är att skorna är en del av ett privilegierat sätt att leva på. Tecknet Rolls Royce är det betecknande. Den lyx som hör ihop med detta bilmärke är det betecknade och överförs till att inkludera även skorna. Myter blir som en särskild form av ett språk. De använder sig av ett redan existerande teckensystem och tillverkar ett nytt teckensystem av detta. Myter tar alltså upp existerande tecken och dessas konnotationer, och ger dem omsorgsfullt syftet att spela en speciell sorts roll.

Den samhällsklass som dominerar är också de som producerar myter. En viktig aspekt att hålla i minnet angående myter är att de betydelser som de sprider framställs som om de vore naturliga, som om det inte funnes någon historisk eller social koppling. ”Myten mystifierar eller fördunklar sitt ursprung och därmed den politiska och sociala dimension den har” (Fiske 1998 s 122).

En myt bygger på att det bara finns en tolkning, sanning, istället för flera tolkningar av ett meddelande. Detta påstående tycker jag att man kan ifrågasätta. Jag tror att vi människor visst kan tolka en annons på olika sätt. Det är inte alls säkert att en person som tittar på skoannonsen kommer att associera enligt de banor som exemplet ovan föreslog. Kanske är det så att personen i fråga vill ha de där skorna för att mannen på bilden är snygg och ser ut att vara snyggt klädd. Det kanske inte alls är så att det görs någon koppling till lyx och privilegierad livsstil.

Att läsa ett meddelande mytiskt innebär att man måste ta reda på vilket tecken myten använder, och visa på hur tecknen byggs upp av koder på ett sätt som kommunicerar speciella meddelanden och inget annat. Kulturen fungerar som en generator. Eftersom kultur inte är fixerad i tiden så innebär det att myten kommer att förändras när kulturen förändras. Bignell (1997) menar att myten därför endast kan förstås i sin speciella kontext. Man kan se myten som att den får särskilda sociala betydelser att uppfattas som en sorts sanning om världen, common-sense. Kritiken och

analysen av myten måste ta bort intrycket av naturlighet, genom att visa hur myten är konstruerad. Den vill ju framhäva ett sätt att tänka på och hindra alla de andra tolkningsalternativen.

Bignell (1997) menar att specifika teckenstrukturer uttrycks på särskilda sätt, vilket ger speciella meningar för kvinnor i dessa tidningar. Han ställer sig frågan om kvinnotidningar (*Femina* etc.) använder sig av sammanhängande mytiska sociala koder. Tidningsläsandet blir en process när tecknen skall tilldelas mening.

Myt och ideologier

Jag är i den här uppsatsen inte intresserad av att belysa ideologier ur ett marxistiskt perspektiv. Jag är mera ute efter ideologier rent generellt sätt. Men man kan säga att jag utgår ifrån ett ”vänsterperspektiv” då jag anammar tankesättet att det är den klass som styr och / eller äger industrin som också påverkar vilka ideologier som skall finnas i t.ex. tidningar.

”Semiotics moves from the mythic meaning of a particular set of signs in a text to the ideological way of seeding the world that the myth naturalises.” (Bignell 1997 s 40). Det här citatet tycker jag mycket bra beskriver vad ideologier handlar om. Det är detta som jag är mest intresserad av, det som vi uppfattar som självklart och sant och som vi därför inte ifrågasätter. Ideologi enligt Bignell (1997) är ”ett sätt att uppfatta verkligheten och samhället, vilka antar att vissa idéer är självklart sanna och, andra är självklara förutfattade meningar och osanna.” (Min översättning s, 25). Ideologier får alltså det nuvarande systemet att verka självklart och naturligt och ingen ifrågasätter därför det.

Ideologier är inte statiska. De förändras i takt med att ekonomin och politiken ändras. Ideologin om hur kvinnan t.ex. bör se ut har förändrats kraftigt de senaste tvåhundra åren. Förr tilläts hon vara ”kraftigare”, jämfört med nutid.

Ideologier ses inom semiotiken som kulturella konstruktioner. Myter får sin form av kulturen, och ideologin och myten går inte att särskilja.

Journalistik måste ses som en kollektiv process

Journalistik är en kollektiv process, tycker journalistforskaren Hultén (2000), och måste därför betraktas i det sammanhang den befinner sig i.

Utformning av text [...]beror på avsändare, avsikter och publik, men också i språkvetenskapens pragmatiska textsyn och i litteraturvetenskapens analysinstrument för att synliggöra texters innebörd och mening. Den journalistiska textens sammanhang (kontext) är den redaktionella processen, där institutionella faktorer, ekonomiska villkor, individuella erfarenheter och kunskaper, tidens normer och föreställningar ingår i en komplicerad växelverkan (Hultén 2000 s 7).

Det är därför viktigt att ta med andra perspektiv, och det går inte att studera mediestoffet enbart ur en kommunikativ aspekt, eftersom texterna är konstruktioner av fakta eller fiktion. Dahlgren (2000) menar att medieorganisationernas avsikter kan variera när de fogat samman dessa konstruktioner. Det är viktigt att analysera olika aspekter (förståelsepoler) och förstå hur dessa är sammansatta så att olika dimensioner av stoffet inte går förlorade. ”Att analysera objektet innebär alltså att vi blir tvungna att analysera *hur* vi tolkar och *varför*. Vi hamnar i ett reflexivt förhållande, där vi i någon utsträckning måste förhålla oss till oss själva, kulturen och samhället” (Dahlgren 2000 s 79).

Tolkningskretslopp

Dahlgren (2000) analyserar och tolkar mediestoffet med hjälp av sex steg som skall betraktas som ett kretslopp. De sex aspekterna är: mediala sammanhang, textens intentioner, den avsedda/tänkbara publiken, produktionsomständigheter, textens uppbyggnad och samhällssammanhang. Dessa har presenterats kortfattat i syftet. Här kommer en något fylligare presentation. De uppgifter som nämns om de sex stegen kommer från Dahlgren (2000) om inget annat anges.

Mediala sammanhang

Till att börja med skall stoffet beskrivas. Det är viktigt att specificera var i medieutbudet stoffet kommer ifrån, eftersom det ger svar på vilket sorts medieutbud det är frågan om (journalistik/fakta, fiktion, underhållning/nöje, åsikter osv.). Efter att klassificeringen är gjord kan det vara lämpligt att närmare presentera aspekter på genren och vilken enhet (nummer, bilaga etc.) det är frågan om. Beskrivningen behövs eftersom den kan ge en vink om möjliga förväntningshorisonter hos publiken. De som t.ex. läser *Tara* förväntar sig inte att hitta sportreferat i den. Den genredimension målgruppen tillskriver stoffet

kommer att mobilisera ”en hel uppsättning av förväntningar, etablerade referensramar och minnen av tidigare erfarenheter av sådant stoff.” (s 86).

Textens intentioner

Textens intentioner kan t.ex. vara att ge information, att underhålla. Det kan förverkligas bl.a. genom textens uppbyggd (se mer om textens uppbyggnad längre ner). Ett annat exempel på intentioner är att medier som drivs på kommersiell basis har som avsikt att fånga och hålla kvar publiken. Därför kan det vara fördelaktigt att som forskare ta hänsyn till mediala sammanhang och samhällssammanhang, för att på så sätt nå mera utstuderade medieavsikter.

Den avsedda/tänkbara publiken

Hultén (2000) skriver att språket och innehållet anpassas efter den bild som journalisten har av mottagaren. Därför är det av intresse att ta reda på vilken målgrupp och / eller vilka målgrupper medietexten främst riktar sig till. En text bjuder in läsaren att förhålla sig till den på ett visst sätt. Man kan se det som att texten *skapar* en publik. Samhällsvetaren Ödman (1979) menar att texten skall ses som ett subjekt som implicit ställer frågor till läsaren. Orden sätter spår hos mottagaren och de kommunicerar således. Man kan se det som att texten strukturerar olika typer av relationer med publiken.

Dahlgren (2000) ger några exempel på frågor som kan ställas för att närmare undersöka relationerna: ”På vilket sätt inbjuder texten till deltagande och engagemang? (kursivering borttagen av mig) [---] Vilka identifikationsmotiv finns med? Vilka förgivettagna kulturella strömningar anspelar medietexten på?” (s 89). Uppmuntrar texten till närhet eller distans och i så fall på vilket sätt? Vilka kunskaper förutsätts mottagarna ha när de tolkar texten? Vilket tilltalssätt finns representerade i texten? Är det så att det förutsätts att publiken skall vara reflexiv och kritisk eller att den skall gäpa och snällt svälja det som skrivs.

Produktionsomständigheter

Medietextens tillblivelse, produktionsomständigheter, är ofta användbar information för tolkningen. Produktionsvillkoren, d.v.s. ekonomi-, schema-, teknik-, tid- och personalfaktorer, är några faktorer som har inverkan på produktionen. Vem har tagit

initiativ till textens tillblivelse? Vem tjänar på medietexten? Är källangivelsengivelsen tydlig eller otydlig?

Kvinnotidningen förväntas enligt traditionen vara på ett visst sätt menar Hultén (2000). Hon menar också att mediets målsättning har en avgörande effekt på produkten.

Textens uppbyggnad

Språket i sig, är någonting mycket intressant och betydelsefullt att undersöka. Litteraturocenten Thavenius (1995) skriver att dagens samhälle är språkstyrt, eftersom språket har fått en central roll. ”Det är med språkets hjälp som vi gör oss föreställningar om oss själva och världen. Men det språk vi tar i bruk är redan fullt av uppfattningar om vad ett subjekt är och hur verkligheten är beskaffad. Med språket ärver vi olika föreställningar om vad verklighet är för något” (Thavenius 1995 s, 211). Av citatet ovan kan man läsa att språket, orden, har en central roll för vårt identitetsskapande och för hur vi kommer att uppfatta världen.

Det finns ett också ett språk under språket. En sekundär kod döljer sig bakom den primära. Ordens denotationer, deras egentliga betydelse, kan ses som den primära koden. För att en text skall bli begriplig är det oftast nödvändigt att förstå ordens lexikala betydelse. Men det räcker inte. Genom den sekundära koden, konnotationerna, får man enligt språkforskaren Hellspong (1992) ”känedom om hela den kultur som ordet samspelar med” (s 55).

Tidningsspråket går inte att beskriva rent generellt, den språkliga variationen är stor anser språkvetaren Liljegren (1993). Formspråket anpassas efter en rad faktorer. Hultén (2000) menar att språket och innehållet anpassas efter den bild som journalisten har av mottagaren. Språket kommer också att påverkas av vem avsändaren är. Moden och trender påverkar språket såväl som vilken tidning det är frågan om. Det finns enligt Hultén (2000) några grundläggande funktioner i språket. Dessa är:

1. Informationsfunktion (symbolfunktion). Med detta menas att man skall informera neutralt utan att avvika från sakkärnan.
2. Budskapsfunktion (signalfunktion). Ett budskap markeras med hjälp av språket.
3. Normativ (pedagogisk) funktion. Detta är en variant på budskapsfunktionen men den handlar mera om att ge råd och att lära hur livet skall levas.

4. Känslofunktion (symptomfunktion). Språk och gestaltning berör och väcker känslor.
5. Gemenskapsfunktion. Med hjälp av språket bjuder man in lyssnare och läsare till en gemensam upplevelse. Man delar känslor och förutsättningar.
6. Underhållningsfunktion. Berättelser skapas för att läsare och lyssnare skall underhållas. För medierna innebär det rent konkret att läsaren skall ”hållas fast” vid texten genom att den t ex får uppleva dramatik och eller avkoppling.

Dahlgren (2000) anser att analys av textens uppbyggnad är viktig eftersom den ligger till grund för hela analysen. Det är viktigt att studera flera olika perspektiv. Det kan vara: det informativa innehållet, genrens traditioner, stilistiska attribut, tematiska fält, narrativ dynamik och retorisk infrastruktur. Eftersom den här uppsatsen inte har analyserat narrativ dynamik utesluts den här delen i teoriavsnittet.

Vad gäller det *informativa innehållet* är det bl.a. viktigt att undersöka vilken typ av information som förmedlas, om den är trovärdig – objektiv. Vilka förkunskaper krävs av mottagaren för att denne skall kunna förstå texten. Angående *genrens traditioner* är det bra att jämföra den med mediala sammanhang. *Stilistiska attribut* handlar om medietextens egenskaper och det sätt den kommunicerar på. Språk- och bildbruk visar om texten t.ex. är abstrakt – konkret, formell – informell och känslomässig – rationell. *Tematiska fält* fortsätter att utveckla den information som det informativa innehållet ger. Den information som texten innehåller skall organiseras i kategorier. Det faktiska innehållet skall placeras i kategorier av mera allmän karaktär. De tematiska fälten ”agerar för det mesta under ytan på berättelsen (texten mitt tillägg); de är förankrade i vår kultur och anspelar på våra referensramar som tas för givna, utan att vi nödvändigtvis uppmärksammar dem” (s 95). *Retorisk infrastruktur* kan delas upp i olika delar: argumentation, värdeöverföring och troper. Ett effektivt tal eller en effektiv text bör enligt retorikforskaren Johannesson (1999), dels informera (*docere*), gripa (*movere*) och slå an på lyssnaren och eller läsaren (*delectare*) och dels lägga stor tonvikt vid logos, pathos och ethos. Logos är enligt Hellspong (1992) detsamma som själva orden som skall fungera som bevis för ”talarens” tanke. Men det innebär också det förnuft som talet uppenbarar. ”Talaren” måste alltså visa att denne förnuftsmässigt behärskar sitt ämne.

Pathos är det samma som de känslor som talet/texten lyckas väcka hos lyssnaren/läsaren. Den som författat talet och eller texten måste alltså visa på engagemang. Ethos handlar om talarens karaktär och eller personlighet. Detta är viktigt eftersom den som lyssnar och eller läser, måste kunna lita på att den andre är hederlig i sitt uppsåt och inte utesluter viktiga ting eller snedvrider ämnet. Hultén (2000) poängterar vikten av att läsaren skall kunna förstå varför någonting händer genom att det ”konkreta uttrycket binds samman med perspektiv och förklaringar” (s 31). Detta kan göras genom att man använder sig av en s.k. abstraktionsstege. Det innebär att olika nivåer konkretiseras och kombineras med abstrakta föreställningar och sammanhang.

Argumentation kan handla om övertalning, uppmaning och propositioner. Argumentation kan undersökas, menar Lundgren m.fl. (1999), genom att forskaren använder sig av kardinalfrågorna vad, vem, var, när hur och varför. Som följdfråga kan man ställa sig: och vilka konsekvenser får detta.

Värdeöverföring är i regel mest vanlig inom reklam. Att en behaglig känsla skall väckas hos publiken och sedan länkas samman med produkten är ett retorisk grepp som reklamen kan använda sig av.

Stilfigurer, troper, d.v.s. retoriska figurer, ger texten effekter som t ex åskådlighet eller kärnfullhet. Troperna förändrar ordens vanliga mening. De får lyssnaren och / eller läsaren att se på ämnet med nya ögon, verklighetsuppfattningen blir annorlunda.

Liljestrand (1993) gör en indelning av troperna som jag tycker är bra och som lyder så här: bildmässiga stilfigurer, repeterande eller upprepande stilfigurer, kontrasterande stilfigurer, dramatiska stilfigurer och hänvisande stilfigurer. I texten nedan kommer jag endast att redogöra för bildmässiga stilfigurer, eftersom de andra inte finns omnämnda i resultat- och analysdelen.

”I alla tider har man känt bildens makt och försökt utnyttja den, för med bilder kan man styra människors tankar och känslor på de mest skiftande sätt” (Johannesson 1999 s 152). Detta är kanske förklaringen till varför bildmässiga stilfigurer är de vanligt förekommande i en text. Johannesson (1999) menar att bilder kan ha olika karaktär och tjäna olika syften. Först och främst roar och behagar (delectare) de. Men de är också utmärkta för undervisningssyfte (docere). Personligen tycker jag att bilder ger texten

dynamik och får min fantasi att skapa nya kedjor av bilder. De biter sig fast och får nästan ett eget liv. Bilders förmåga att belysa en detalj och låta annat få en mera intetsägande plats är både en svaghet och en styrka, skriver Johannesson (1999). Det kan leda till att egentliga fakta trängs undan och att bilden blir ensam herre på täppan. Bilder kan också förenkla på ett sätt som får människan att tro att hon förstår och bemästrar verkligheten. En bild kan dessutom leda till att mottagaren ser saker som egentligen inte finns, p.g.a. bildens associativa funktion.

I korthet bygger den här typen av stilfigurer på likhetsassociationer. Metafor och liknelse är de vanligaste. Båda begreppen ger en bild av någonting. Johannesson (1999) skriver att metafor och liknelse utgår från en jämförelse mellan ting som hör till helt olika världar. ”Tanken måste liksom ta ett språng över en avgrund, och det är detta språng som fascinerar människor” (Johannesson 1999 s 153). Symbol, besjälning, personifiering, metonymi (namnbyte), omskrivning, och sinnesanalogi är andra exempel på bildmässiga stilfigurer.

Metaforer har olika funktioner, ibland kan de åskådliggöra någonting och ibland mystifiera. En metafor innebär att ett objekt förs från ett område till ett annat, t.ex. ”du är solen i mitt liv”.

Besjälning och personifiering innebär att ting förmänskligas. Metonymi betyder namn- eller begreppsutbyte. Omskrivning innebär att man tar fasta på ett karakteristiskt drag. Men skriver t ex ”vårt avlånga land” istället för Sverige. Sinnesanalogi är att en överföring från ett sinnesområde till ett annat, t.ex. ”sjungande ljus”, som innehåller både ögon- och öronintryck.

Samhällssammanhang

Samhällssammanhang kan vara i stort sett vad som helst. Medietexten skall placeras i en samhällelig eller historisk kontext. Det som är mest relevant för den här uppsatsen är i huvudsak den samhälleliga kontexten, som exempelvis kan handla om familjeliv, konsumtion och identitet. Jag reflekterar över om det finns några ideologiska riktningar i texten som uppmanar eller inbjuder till en viss typ av förhållningssätt.

Metod

Ordet metod har sitt ursprung från grekiskan och betyder ungefär tillvägagående. Begreppet metod innebär de tankar som forskaren haft och det tillvägagångssätt forskaren använde för att komma fram till sitt resultat. För att uppnå god kvalitet skall forskaren tydliggöra ur vilken utgångspunkt tolkningen tagit avstamp, ifrån förespråkar Larsson och Svensson (1994). M.a.o. måste forskaren tydliggöra sin förförståelse så att en eventuell läsare vet vad det är frågan om, vilket underlättar kritisk granskning av resultaten. Detta har jag tagit fasta på i uppsatsen, och därför har jag försökt att ge läsaren en bild av mig som författare. Jag har försökt att beskriva mitt tillvägagångssätt så utförligt det går. Jag tycker också att min resultat- och analysdel belyser en hel del om mitt tillvägagångssätt.

Hur jag tänker om forskning

Rent generellt tror jag inte på en absolut sanning. Att analysera en medietext är ett sådant exempel där det inte finns en absolut sanning eftersom fenomenet är så pass komplext. Den kan analyseras ur en rad olika aspekter, perspektiv. Beroende på vilket perspektiv som fokaliseras så kan en eller vissa sanningar bli mera framträdande. Den sanning som blir frukten av en tolkning måste ses som relativ, eftersom det finns en mängd olika perspektiv att utgå från när verkligheten skall beskrivas.

Precis som den danske filosofen Kierkegaard anser jag att subjektivitet kan vara sanning. Då avses sanning som har sitt ursprung i t.ex. mänskliga upplevelser och erfarenheter. Den här typen av sanning låter sig svårligen kvantifieras. Detta inspirerade mig till mitt val av att utgå ifrån det kvalitativa paradigmet. Men det som var utslagsgivande för valet av kvalitativt paradigmet var svaret på frågan vad vill jag ha kunskap om: jag vill lära känna själva idén kring ett fenomen (*Taras* hälsotexter).

Metodbeskrivning

I den kvalitativa forskningen är det inte möjligt att i förväg veta hur idén ser ut, utan materialet måste omprövas många gånger eftersom osäkerhetsfaktorn är hög. Arvidsson (2000) menar att forskningen därmed är explorativ. Men det är också så att själva

fenomenet kommer att beskrivas och därmed finns det även deskriptiva inslag i uppsatsen.

Det metodologiska fundament som uppsatsen vilar på är hermeneutik. Enligt hermeneutik är förförståelsen viktig. Ett viktigt inslag i min förförståelse är kunskaper i psykosomatisk. Jag är av den åsikten att kroppen och själen är en helhet. Mår själen dåligt visar det sig i kroppen på ett eller annat sätt och vice versa. Hög kvalitet inom hermeneutiken innebär att tolkningen innehåller flera nyanser, eftersom detta höjer tolkningens precision, menar Larsson (1994). Risken med många nyanser är att detta kan ske på bekostnad av struktur och överskådlighet. Därför har jag valt att fokusera på texten.

Vid kvalitativ forskning gäller det att använda ett preliminärt valt ”tankevapen”, som skall locka verkligheten att släppa ifrån sig prov, menar Arvidsson (2000). Uppsatsens tankevapen har inspirerats av retorik och semiotik, vilket gör att texterna kan belysas från olika fokaliseringspunkter (perspektiv) så att tidigare kunskaper, förförståelser, inte har en inlåsandande effekt.

Presentation av dokumentanalys och material

Jag kommer i uppsatsen att studera och analysera ett primärt dokument, studieobjektet *Tara*. Ett dokument är enligt medieforskaren Altheide (1996) ”en symbolisk framställning som kan registreras eller upptecknas och tas fram för analys” (s 2, min översättning). Det studeras för att man skall kunna få förståelse för kulturen. Som jag har förstått Altheide anser han att kultur är detsamma som ”de spår av objekt, symboler och meningar som utgör den sociala verklighet som medlemmarna i ett samhälle delar” (s 2 min översättning).

I huvudsak anser Altheide (1996), att en dokumentanalys skall fokusera på, att mening och betydelser studeras, att man får kunskap om den process i vilken de presenteras. Det är viktigt att förstå processen, att se de processens typer och meningar som finns i dokumentet och att kunna associera dokumenten med relevanta begrepp och teoretiska ämnen. Därför har jag använt mig av olika förståelsepoler, även om alla inte har studerats lika ingående.

Jag har inte för avsikt att studera flera nummer av tidningen. Det är frågan om en fallstudie av ett dokument, nummer 3 (2001) av *Tara*. Anledningen till valet var dels att *Tara* är tämligen ny, dels att den enligt reklamen riktar sig till en lite "äldre" målgrupp, dels att den säger sig ha ett lite annorlunda perspektiv än andra hälsotidningar.

Tillvägagångssätt

Kvalitativ forskning innebär en stor grad av oförutsägbarhet. Arvidsson (2000) och flera forskare med honom lyfter fram vikten av flexibilitet hos forskaren. Forskaren måste vara flexibel och anpassa sin forskning till den information som själva idén visar sig ha. Jag ser en risk i detta, nämligen uppsatsens omfång. För att inte uppsatsen skall bli ändlös så har jag varit tvungen att avgränsa mig. Jag har i min avgränsning tagit hänsyn till vad som är rimligt att studera inom media och kommunikation, vad som är rimligt att ta upp ifråga om *Tara* och vad som ryms i en C-uppsats.

Jag har inspirerats av Arvidssons (2000) beskrivning av kvalitativ metod. Han menar att man börjar med att studera en enhet, ett första sammanhang, för att via det få en uppfattning om den idé man vill studera. Jag började därför med att analysera *Taras* framsida enligt närläsningens principen. Jag har valt att i min närläsning utesluta analysering av formen eftersom det mera hör till den litteraturvetenskapliga fakulteten. Tanken med närläsning är att texten skall få tala – att den vill läsaren något. Närläsning enligt språklärarna Berseth Nilsen, Romøren, Tønnessen och Wiland (1994) innebär att textens delar måste tolkas utifrån deras förhållande till helheten, "texten skall ses som en organisk helhet av form och innehåll" (s 22).

Arvidsson (2000) skriver att det är viktigt att se upp med ackommodationsfel, d.v.s. man ser fel saker eller ser inte det som verkligen finns. Boten mot detta är att försöka byta fokaliseringsspunkt, "glasögon", så att man kan se rätt och hitta någonting som gör starkt intryck och som får en att inte vilja släppa det sedda. Därför har jag valt att bryta ner texten till mindre enheter som består av utomtextliga och inomtextliga funktioner. De utomtextliga funktioner som har varit av intresse är de kontexter som kan tänkas påverka textens utformning. Inomtextliga funktioner är innehåll, budskap och granskning av språket. Dessa har i sin tur delats in i mindre enheter (teman, budskap hälsoaspekter osv.). Vad gäller språket har jag tagit fasta på hur språket används och hur

det kan spegla verkligheten. Språket har i sin tur brutits ner till nya mindre enheter, som har utgått ifrån semiotikens tecken och koder, språkets sex funktioner och retoriska stilfigurer.

Framsidan var den första enheten som studerades. Vid nästa urval av analysenhet utgick jag från principen ”var kan vi finna en helt annan uppfattning?” (Arvidsson 2000). Jag valde därför att studera innehållsförteckningen och *Taras* innehåll rent generellt. Därefter valde jag att närläsa hela tidningen, dels för att kunna göra ett urval av vad som skulle analyseras och dels för att närmare granska teman, budskap, hälso- och språkliga aspekter. Dessa olika enheter granskade jag noga, vilket ledde till att jag hittade gemensamma mönster hos vissa av enheterna – de kunde sorteras under vissa typer. Därefter närläste jag de texter som valts ut och undersökte teman, budskap, hälso- och språkliga aspekter. Efter att ha analyserat och tolkat texterna efter denna närläsning började processen om igen med närläsning osv. Så höll jag på tills informationsmättnad uppstod. Jag lärde mig inte mera om själva idén utan bara om själva enheternas beskaffenhet. Dessa olika enheter har jag sedan tolkat och enligt den hermeneutiska cirkeln försökt att sammanfoga till en helhet, via ett växelspel mellan vad Thurén (2000) kallar för del (förförståelse) och helhet (erfarenhet). En syntes har uppstått.

Kvalitetskriterier i kvalitativa studier

En annan faktor som kan komma att påverka kvaliteten på forskningen är någonting som Kvale (1997) kallar för intern logik. Det finns några olika definitioner på vad intern logik är. Eftersom jag är lekman så har det varit lättast för mig att utgå ifrån att intern logik är detsamma som att det skall finnas en harmoni mellan forskningsfrågor, datainsamling och analysteknik; alla enskilda delar skall kunna relateras till en helhet. Detta tycker jag man implicit kan tolka som en hermeneutisk tankegång, strävan efter en harmoni mellan del och helhet.

Konsistens har att göra med validitet. Konsisten innebär att tolkningen byggs upp av spelet mellan del och helhet. Delarna bygger upp innebörden i helheten och delarna kommer att påverkas av helhetens innebörd. Du ser på en deckare. När du sett inledningsscenen tolkar du den bl.a. efter vad du tidigare lärt dig om deckare. Ett mord sker. Mordet, delen, ser vi genom den helhetsbild vi skaffat oss med hjälp av vad filmen

hittills låtit oss se. Ju mer vi ser av filmen desto fler detaljer uppenbarar sig och vi förstår delarna med hjälp av den helhetsbild vi skaffat oss. Men helhetsbilden ändras allt eftersom vi får ny kunskap om delarna. Varje del måste passa ihop för att helheten skall kunna framträda, det är viktigt med inre logik. Man måste ha i åtanke att det är svårt att verkligen se till helheten. Vad är egentligen helheten för något? Är det verkligen så att alla delar ingår i en helhet?

Arvidsson skriver att ”i varje god iakttagelse av den enskilda människans villkor ser vi något som är giltigt för alla människor, för mänskligheten.” (Arvidsson 2000 s 25). Med detta menar han att man i kvalitativa studier kan hitta slutsatser som är allmängiltiga. Goda kvalitativa studier liknas vid att ha en hologramskärvas egenskaper. I varje skärva av ett trasigt hologram går det att se hur det såg ut som helt.

Ytterligare någonting som har med forskningens kvalitet att göra, som jag vill nämna, är konsekvenserna av resultatet. Vad resultatet har för betydelse i verkligheten är en bra frågeställning att ha med sig när ett resultat skall värderas.

Analys och resultat

Eftersom det i praktiken inte går att ha någon tydlig skiljelinje mellan analys, beskrivning och tolkning så kommer dessa tre moment att vävas samman i en analys- och resultatdel. Till att börja med kommer jag att i korthet beskriva *Taras* innehåll. Jag kommer att presentera de olika avsnitt av tidningen som har analyserats och därefter kommer analysen att vävas samman till en enhet. Av utrymmesskäl går det inte att i detalj redogöra för den närläsning jag har gjort av hela tidningen. Jag nöjer mig därför med att närmare redovisa en text som är typisk för det aktuella numret av *Tara* i det stora hela. Mitt resonemang i övrigt bygger på den helhetsbild som jag har fått genom att ingående studera hela tidningen.

I min undersökning utesluter jag helt de delar av tidningen som handlar om inspiration, eftersom de tar upp inredning, trendtest och vårmode. Inte heller kommer jag att behandla insändarsidorna och de avsnitt som handlar om matrecept, ekonomi, resor och kultur.

Presentation av Tara nummer tre

Tara nummer. 3 (2001) består av totalt 124 sidor. Av dessa är 32 sidor reklam, 19, 5 sidor består av reportage och 24 sidor handlar om hälsa, medicin och träning. Resterande sidor innehåller mode, skönhet, resor, ekonomi, insändarsida o.s.v. *Tara* är indelad efter två olika principer. Den första finns representerad i innehållsförteckningen som delas in i kategorierna: reportage, hälsa, medicin, inspiration, mat, skönhet & relax, träning ekonomi, resor och ”alltid i tara”. Inuti *Tara* finns en annorlunda indelning. Högst upp på varje sida anges en av följande kategorier: vändpunkten, hälsa, relationer, inspiration, mode, medicin, kost, skönhet & relax, träning psykologi, ekonomi, resor, kulturtips och hjärngym. Detta gör innehållet svåröverskådligt. Det skapar också förvirring att en kategori inne i tidningen heter hälsa. Innebär det att tidningens andra kategorier inte har med hälsa att göra? Förmodligen inte, eftersom flera delar av de andra texterna har en tydlig anknytning till hälsa.

Reportagedelen omfattar sex reportage. De fördelar sig på kategorierna: vändpunkten, relationer, psykologi och intervju.

Det avsnitt som enligt innehållsförteckningen handlar om hälsa, behandlar dels ögonproblematik som kan åtgärdas via operation, dels en del där läsarna ger kortfattade tips av lindring av klimakteriebesvär.

Medicinsavsnittet, enligt innehållsförteckningen, omfattar en artikel om osteoporos (benskörhet) och en idéhistorisk artikel om hälsa. Därutöver finns det avsnitt om skönhet och relax, i det tas det upp vikten av torrborstning, och hur man skall sminka sig om man är över 40 år. Dessutom ges det möjlighet att vinna en helg på spa.

Det avsnitt som enligt innehållsförteckningen handlar om träning berättar om hur en storrökande kvinna fimpade och blev maratonlöpare. En ”starta-nu-kurs för promeneraren som vill mer” och en beskrivning av Sveriges bästa vandringsleder fanns det även med.

Taras omslagssida

Redan detta att jag håller ett exemplar av *Tara* i min hand ger mig som läsare specifika förväntningar, oavsett om det är första gången jag läser en sådan tidning eller ej.

Förväntningarna kan bestå i att någon annan har pratat om tidningen och väckt min nyfikenhet, att reklamen har lyckats övertala mig, att mitt intresse för hälsa har fått mig att vilja läsa tidningen, o.s.v.

Tidningens omslag med sina puffar, rubriker, kan också komma att påverka min tolkning och styra den åt ett visst håll. Min förförståelse och tidningens första sida kommer att påverka läsningen och tolkningen av *Taras* texter.

Positionering

Tidningens kommersiella grund syns tydligt genom de grepp som används på omslagssidan för att ge sken av att tidningen är läsvärd. I vänstra hörnet står tidningens namn, *Tara*, skrivet med liten begynnelsebokstav. Egennamn skall börja med stor bokstav enligt svenska språkets skrivregler. Risken att det är tryckfelsniss som har varit framme är obefintlig. Inte heller kan skrivningen bero på okunnighet. Det är snarare frågan om dels ett stilistiskt grepp, dels ett estetiskt och dels ett retoriskt grepp.

Tara positionerar sig genom att använda sig av gemener. Vi människor lägger märke till det som särskiljer sig. Reaktionen på detta blir troligtvis positiv eller negativ. Oavsett vilket så har tidningen skiljt sig från mängden. Därmed ökar chansen för tidningen att bli ett begrepp i mottagarens tankevärld, vilket kan få den effekten att man pratar om *Tara*, läser den och eller köper den.

Ytterligare ett sätt att positionera sig är att det under *Tara* står tre ord med versaler: "HÄLSA BALANS SKÖNHET". Versalerna står som kontrast till tidningsnamnet. Placeringen leder till att mottagaren kan komma att läsa namnet *Tara* ihop med de orden. Om så sker kommer *Tara* att associeras med hälsa, balans och skönhet. De tre orden fungerar som marknadsföring, eftersom de flesta människor anser att de är attraktiva attribut, värda att eftersträva.

Tara som står högst upp i vänstra hörnet är skrivet med kraftiga vita bokstäver, vilket suger till sig blicken. Blickfånget förstärks av det gula banderollliknande fältet långt ner på sidan. Texten i fältet, "den nya hälsotidningen", markerar tydligt tidningens genre. Banderollens gula färg står i skarp kontrast till den chockrosa bakgrunden, vilket har en förstärkande effekt. Resultatet blir en omedelbar koppling mellan *Tara* och begreppet hälsotidning.

Att prova någonting nytt är ofta lockande. Texten kan tolkas som att här är en hälsotidning som skiljer sig från andra hälsotidningar. Det kan räcka som argument för att någon skall köpa eller läsa ett nummer, vilket är nödvändigt för tidningens fortsatta produktion. Texten ”den nya hälsotidningen” får effekten att puffarna kommer att länkas samman med hälsa.

Beskrivning av puffarna

Framsidan är utformad i linje med andra månadstidningar: en bild och olika puffar för vad tidningen innehåller. Tidningens profil, att den riktar sig till en läsekrets av kvinnor som är över 40, syns tydligt. Kvinnan på omslaget har rynkor och vissa rubriker är utformade så att de tydligt riktar sig till en något ”äldre” kvinna. Följande ämnen ger omslaget löften om att presentera: (jag citerar och tolkar kortfattat).

1. ”Maten som sänker blodtrycket”, dvs. fysiskt sänkt blodtryck
2. ”Vuxet vårmode, 40+makeupen”, dvs. man mår psykiskt bättre eftersom man känner sig modern och ”vacker”.
3. ”Vandra, nya trenden 28 bästa lederna”, dvs. fysiskt ökad syreupptagningsförmåga och ökad bentäthet med mindre risk för benskörhet; psykiskt välbefinnande efter träning.
4. ”Förbättra ditt liv lär dig NLP-tänka”, dvs. fysiskt sänkta stresshormoner; psykiskt ökad livskvalitet.
5. ”Camilla gick ner 26 kilo - och hittade sitt självförtroende”, dvs. fysiskt minskad risk för hjärt- och kärlsjukdomar, minskat slitage på leder etc.; psykiskt ökat självförtroende i form av lyckad prestation.
6. ”Drottning Silvias formrecept”. Bristfällig information gör puffen svårtolkad. Det kan röra sig om såväl fysisk som psykisk aspekt.

Tolkning av puffarna

Framsidan ger en bild av de hälsoaspekter som tidningen kommer att ta upp. Det finns tre olika kategorier att urskilja. Den första kategorin har att göra med orsak och verkan. Ät den här maten och blodtrycket sjunker. Lär dig NLP-tänka och ditt liv kommer att förbättras. M a o om du gör ”rätt saker” så blir också slutresultatet lyckat. Den andra

kategorin handlar om livsstil. Hälsa inkluderar alltså ett intresse för mode, make up och trendmotion. Den sista kategorin är individorienterad. De andra kategoriernas underförstådda objekt har här ersatts av explicita subjekt (Camilla och Drottning Silvia). Den här kategorin har genom sitt lyckokoncept drag av modern saga. Är du smal väntar lyckan på dig.

Vuxet vårmode, 40+makeupen, vandra - nya trenden, förbättra ditt liv lär dig NLP-tänka, Camilla gick ner 26 kg och hittade självförtroendet samt drottning Silvias formrecept tycker jag är intressanta fraser att ställa bredvid hälsa. Vad kan dessa ord konnotera och vilken koppling finns till hälsa? Tidningen utkom i början av mars. Alla har vi då börjat att längta efter ljus och värme. Våren innebär förnyelse, pånyttfödelse, förändring och skönhet. Det är nog ingen slump att tidningen har vårmode som första rubrik i just det här numret. SAOL (1999) förklarar ordet mode med "smakriktning, rådande bruk". Puffarna ger ett implicit löfte om förändring och / eller förnyelse enligt rådande smakriktningen. Vårmode och makeup tror jag knappast att de flesta människor förbinder med hälsa, möjligtvis med ökat välbefinnande.

Vandring och trend är två begrepp som tillsammans kan ge många associationer. Att vandra är att vara *långsam* i kropp och själ, njuta av naturen och leva enkelt, långt borta från all stress, med ett minimum av andra människors närvaro, m.a.o. en kravlös tillvaro. Men att följa en trend är inte kravlös. Det implicita kravet en trend ställer och den tidsaspekt som ligger inbäddad i att följa strömmen, kan leda till stress- och ohälsa. Orden i puffen kan väcka nyfikenhet och leda till en härlig avstressande naturupplevelse som regelbundet återkommer i livet. Oavsett effekt så är orden intressanta att associera kring eftersom de normalt inte förknippas med varandra.

Nästa puff är löftesrik och uttalar explicit förändring till det bättre: "förbättra ditt liv lär dig NLP-tänka". Genom att lära sig att tänka efter en viss metod blir livet förbättrat. Jag ställer mig frågan: Är det så att livet alltid måste förbättras? Om det är hyfsat bra duger inte det? I den här formuleringen ligger implicit kravet på att vara i rörelse, i riktning mot nya mål. Jag ser framför mig nutidsmänniskan som ständigt är på väg någonstans. Men puffen väcker också positiva konnotationer. Att förbättra innebär att

någonting blir mera funktionellt, kanske vackrare, och att den egna tillfredsställelsen ökar.

Puffen ”Camilla gick ner 26 kilo – och hittade sitt självförtroende” särskiljer sig så till vida att den innehåller ett egennamn och ett tankestreck. Först läser man att Camilla gick ner 26 kilo. Eftersom det står ”Camilla” minskar avståndet, det blir mera familjärt med förnamnet. Budskapet sjunker in och kanske fylls man av beundran eller avundsjuka. Därefter kommer kontentan av Camillas bragd, ett funnet självförtroende. Puffen har karaktären av en liten miniberättelse. Här finns ett före och ett efter, vilket stimulerar mottagarens lust att få veta mera.

Den sista rubriken sticker ut ifrån de andra. Här är det en känd person, drottning Silvia, som har en viktig symbolisk funktion. Som drottning har hon många plikter och åligganden, som förutsätter att hälsan (formen) är god. Puffen signalerar att hon har hittat ett recept på hur formen bibehålls och ger implicit löftet att mottagaren kan finna sin egen form genom att följa en känd och vacker kvinnas formrecept. Underförstått kan man tolka det som att människor behöver få läsa om kändisar för att bli intresserade av hälsa. Detta bidrar säkert till att locka människor att köpa ett nummer av tidningen.

Jag får uppfattningen att redaktionen utgår ifrån att läsaren är mera nyfiken på ”sensationer” och underhållning än på ren kunskap om fenomenet hälsa, och att det är detta som redaktionen förväntar sig skall sälja. Det finns texter inne i tidningen som är informativa och faktabetonade, men dessa puffas det inte för på framsidan. Framsidan är alltså inte helt rättvisande, den ger inte en korrekt bild av tidningens totala innehåll.

Granskning av Taras innehåll

I det som följer kommer jag att närmare granska tidningens innehåll. Jag har uteslutit de delar som inte har så stor anknytning till hälsa. Jag har valt att börja med det som tidningen kallar för reportage. Därefter följer den del som *Tara* valt att kalla för hälsa.

Reportagen

Reportagen har det gemensamt att de handlar om personer som ger sken av att ha lyckats med livet. Deras fysiska och eller psykiska välbefinnande har förändrats till det bättre. Välbefinnande är i deras fall detsamma som att vara lugn, framgångsrik, självsäker, att bli

av med astma, att tåla hund och katt trots allergi, att sova bättre och att hitta sitt självförtroende. Detta kan man tolka som att deras livskvalitet har förbättrats. Den förbättrade livskvaliteten uppstod på grund av: ny arbetskarriär, ny kärlek, mindre stress, kraftig viktnedgång och terapi. På sin väg mot välbefinnandet verkar inte dessa kvinnor ha stött på några hinder. Allt har gått som på räls. Vägen till förbättrad livskvalitet beskrivs inte utan endast målet fokuseras.

Kvinnorna kan uppfattas som symboler för framgång och lycka - ett hälsosamt liv. För många människor framstår detta som åtråvärt. Vilken effekt kan symboler som dessa få på mottagaren?

Reportagens hälsobild

Tidningen skapar en ideologi kring vad god hälsa är genom att få läsaren att tro att de här kvinnorna och det de representerar är ett index på god hälsa, dvs. att lyckas med sitt arbetsliv, betraktas av omgivningen med gillanden och beundran eller att man känner sig nöjd med sig själv. Med detta kommer framgången. Är detta en korrekt bild av hur verkligheten verkligen ser ut? Det är viktigt att komma ihåg att det inte är nödvändigt att ha framgång med arbetet för att ha god hälsa. Alla måste inte heller alltid ha omgivningens gillande eller beundran för att uppnå en god hälsa.

Sambandet mellan en fungerande hälsa och livskvalitet beskrivs inte i tidningen. Överhuvudtaget finns det inte speciellt mycket text som tydligt förklarar hur ohälsa uppstår eller hur man uppnår en god hälsa eller bibehåller en god hälsa.

Mer nyanser och djup

Det hade varit önskvärt med en mer nyanserad och fördjupad skildring av hälsa. Reportagens kvinnor har gått från dålig hälsa till god hälsa. Som exempel kan nämnas reportaget *Ny karriär, ny kärlek och mindre stress*. Det handlar om Lena Tryggstad som ” har gått den långa vägen från distriktssköterska via konferensanläggningar och hälsohem till att bli vd för Hasseludden.” (s 14):

Vändpunkten för Lena, både affärsmässigt och privat, utspelade sig vid kopieringsapparaten en ovanligt stressig dag på kursgården. –Jag insåg att jag inte visste om jag hade kopierat eller skulle kopiera när jag gick därifrån. Det

bara snurrade i huvudet. // Lena bestämde sig, där och då, för att nu fick det vara nog. Stressen tog för stor del av i hennes liv. Gränsen för hur mycket hon skulle orka var snart nådd. // Hon var rädd för att bli utbränd och insåg att hon behövde ändra sitt liv och hitta ett sätt att koppla av. Snabbt. Men också att det säkert fanns andra människor med samma behov som hon. Hon måste skapa en plats dit människor kunde komma bort från vardagens slit och finna ro. // –Jag grubblade länge på hur jag skulle kunna hitta den där friden och harmonin som vi alla behöver. // En gnistrande kall vintersöndag i skidspåret kom hon på det:// –Jag kom hem svettig och rödblommig och bubblande av idéer. Äntligen visste jag vad som skulle göras. Jag skulle bygga ett japanskt badhus! [---] Ingen trodde på mig när jag kom dragande med min idé om ett japanskt badhus. [---] Men det trodde jag. (s 14).

Läsaren blir en passiv iakttagare till vad som hänt. Genom sin ytlighet ger inte texten möjlighet till identifikation, eftersom det finns för lite information om orsak och verkan. Läsaren bjuds inte in att delta i den process som Lena Tryggstad måste ha genomgått för att kunna uppnå sin ökade livskvalitet. Men det är just processen som är intressant eftersom det är den som är orsaken till att Lena Tryggstad har god hälsa. Om man som läsare själv skulle vilja förändra sin hälsa på det sättet så erbjuder inte texten någon hjälp.

Ytterligare en sak som skapar distans och svårighet för läsaren att identifiera sig med Lena Tryggstad är hennes unika situation. Hon ”blev handplockad för att göra underverk och blåsa nytt liv i verksamheten i denna LO-ägda kursgård” och hon säger energiskt till reportern ”–Jag vill så mycket, det känns som jag är på väg uppåt i livet” (s 14). Reportern beskriver det som att hon nästan vibrerar ”på sin japanska sittkudde” (s 14). Hur många av Sveriges kvinnor blir handplockade för att starta upp en ny verksamhet? Ganska få antar jag. Lena Tryggstad är fylld av kreativitet och har möjlighet att få förverkliga sina idéer (drömmar). Hur många kan identifiera sig med detta? Ganska få om man med det påståendet avser både jobb och privatliv.

Lena Tryggstad är representativ för kvinnorna i de andra reportagen. Deras bedrifter framställs som något som sattes igång av en händelse och som sedan genomfördes och tycks löpa vidare utan ansträngning.

Kvinnorna i reportagen har varit med om något storslaget. Deras problem är lösta och livet verkar leka sett såväl från individens som från omgivningens perspektiv. Jag tycker mig ana tendenser av det lyckliga sagoslutet ”och så levde de lyckliga i alla sina dagar”.

Texter om hälsa, medicin, balans, träning och kost

Den avdelning i *Tara* som har den övergripande rubriken hälsa har underavdelningarna medicin, balans, träning och kost. Balans och kost utesluts eftersom texterna är så pass fragmentariska och informationsfattiga. Varje underavdelning får en sida (förutom medicin som får två) och varje sida är uppdelad i faktarutor. Det kan med andra ord här inte bli frågan om några djuplodande texter här.

Högst upp på avdelningens första sida finns en presentation av *Taras* hälsopanel. Denna består av två forskare och en läkare, som är medicinjournalist. Denne är knuten till kunskapsföretaget Origo som enligt *Tara* beskrivs vara tidningens ”direktlänk in i forskarnas laboratorier runt om i Sverige” (s 19). Detta skapar en föreställning om att tidningens hälsoartiklar har en tydlig förankring i olika typer av hälsoforskning och att hälsa därmed kommer att belysas från olika perspektiv. Så sker emellertid inte.

Enligt uppgift i tidningen faktagranskas det medicinska materialet av olika experter som är knutna till Origo. Det här låter mycket vetenskapligt och läsaren förespeglas därmed vara i trygga händer. Det framgår inte tydligt i *Tara* vilka artiklar som hör till kategorin medicin, och därmed är det svårt för läsaren att kunna avgöra vilka artiklar som är faktagranskade. Det finns flera tecken på att det är extra viktigt att läsa kritiskt eftersom vissa texter innehåller felaktigheter och eller ger information som är förenlig med god hälsa.

Medicin

Medicindelen består av faktarutor. Alla dessa faktarutor kännetecknas av att de mycket kortfattat, ungefär som nyheter från TT, informerar om medicinska företeelser. Här kommer ett exempel:

Smärtkänsliga kvinnor blev hjälpta av östrogen. Gör östrogen kvinnor mindre smärtkänsliga, till exempel // genom att öka den egna endorfinproduktionen? Är den // sjunkande östrogenhalten i klimakteriet förklaringen till att så // många

kvinnor då upplever diffusa och svårförklarande smärtor? // Det är frågor som en forskargrupp vid Linköpings universitet // försöker hitta svaren på. Studien är en fortsättning på ett tidigare lyckat pilotprojekt där 15 smärtöverkänsliga kvinnor// med gott resultat behandlades med östrogen (Tara s 20).

Den här sortens information (att östrogen kanske kan ha en smärtlindrande funktion) finns det säkerligen läsare som har glädje av. Men trots detta väcker den många frågor: Vilken typ av smärta är det frågan om? Hur skall läsaren kunna avgöra vad som avses med smärtekänsliga kvinnor? Kan vem som helst bli hjälpt av östrogen, gammal som ung? Vilka yrkesgrupper består forskargruppen av? Hur gick det lyckade pilotprojektet till? Vilken var sammansättningen på de 15 kvinnorna och vilka diagnoser hade de?

Budskapen och de fakta som presenteras här blir meningslösa, eftersom det är svårt att förstå syftet med den här typen av information. Är det ett sätt att förbättra allmänbildningen? Mottagaren kan rimligtvis inte ha så stor användning av informationen eftersom den väcker fler frågor än den ger svar på. Informationen sätts inte in i olika kontexter och eventuella svåra ord som endorfiner och pilotprojekt förklaras inte. Vad händer hos mottagaren när denne läser texten? Finns det inte en risk att mottagaren upplever att det blir för mycket komprimerad information, som kanske därför inte känns meningsfull. Det är svårt att kritiskt granska texten eftersom viktig information saknas.

Träning

Träningsdelen ger råd i att styrketräna armar och ben, hur man hinner träna. Det ges även träningsråd, det tas upp bra saker som man kan ha för att cykla (cykelväska, cykelsadel, pump och cykeldator) En puff finns för att det går att komma igång med motionen trots att man är femtio. Detta låter förnuftigt och bra. Informationen är användbar och väcker inga nya frågor som saknar svar. Men det finns ett undantag och det är träningsråden för armarna. Vad händer i en människas medvetande när hon läser följande och vilken symbolik kan nedanstående text få:

mars är en bra månad för att köpa ett par rosa hantlar och börja göra något åt gäddhänget, alltså det // där fladdrande lösa på undersidan på överarmarna som vissa av oss drabbas // av. Hör du ”flärp, flärp” i vinden när du vinkar adjö till någon – så vet du att du har fått det. Så här kan du bli av med det (s 19).

Därefter kommer styrketräningsrådet beskrivet i text, utan illustrationer, som går ut på att man ska träna framför TV:n.

Texten säger implicit att det är fult att ha gäddhäng. Det är inte tillåtet. Och har du ett sådant så är det ditt eget fel eftersom du troligtvis inte har gjort någonting åt det. Detta är ett destruktivt sätt att tänka som kan skapa en negativ bild av kroppen. Negativa självbilder av kroppen kan enligt min erfarenhet leda till minskad grad av hälsa. För att ta bort det fula gäddhänget uppmanas läsaren att börja träna. Det finns inga giltiga undanflykter att inte följa uppmaningen, eftersom träningen kan samköras med TV-tittande. Min bedömning av rådet är att resultatet inte kommer att bli speciellt lyckat.

Det finns flera negativa aspekter med den här texten. Styrketräning kan inte ta bort fett, endast stärka muskler och senor. Här finns alltså ett direkt sakfel. Risken för skador ökar om man försöker följa råd och instruktioner enligt texten. Att läsa sig till hur en rörelse skall göras är inte lätt. Genom att dessutom blanda in TV:n ökar risken för skador. Att träna med vikter kräver koncentration och uppmärksamhet, speciellt i början, och det går inte att uppnå om TV:n står på. Dessutom är det ofta ganska stressande för våra kroppar att göra två sådana här saker samtidigt. Indirekt ger tidningen alltså ett råd som kan leda till ökad stress, vilket inte är särskilt lämpligt för en hälsotidning.

Gäddhäng är dessutom ofta en naturlig process i kvinnors åldrande, andelen fett ökar och muskelmassan minskar. Att kämpa mot någonting som är ett naturlig förlopp, är ett Sisyfosarbete. Det hade varit bättre att entusiasmera till träning av armar för att förbättra styrkan och öka muskelmassan istället för att skriva om gäddhäng.

Närläsning av ett reportage

Fram till nu har jag gjort en allmän genomgång av innehållet. Eftersom jag är mest intresserad av de kvalitativa aspekterna angående själva idén krävs en djupare analys. Jag har därför valt att presentera en närläsning av ett reportage, en text som omslaget puffar för med följande ord: "Drottning Silvias formrecept". Detta reportage visar tydligt vilken typ av koncept *Tara* använder sig av genomgående i hela tidningen.

Reportaget handlar om tre kvinnor som är födda 1943. Det är tre kända svenskor, nämligen skådespelaren Kim Anderzon, trendanalytikern Cay Bond och drottning Silvia

Bernadotte. Eftersom syftet sägs vara att berätta för läsarna hur de ovan nämnda kvinnorna gör för att hålla sig unga (i form), får var och en av dem en egen del i reportaget som redogör för vilken typ av fysisk aktivitet dessa kvinnor utövar, hur de äter och vilken inställning de har till att vara 57 år gamla. De tre olika delreportagen skiljer sig åt. De två första innehåller många pratminus och två respektive tre frågor; det sista ingetdera.

Huvudrubriken

Texten är skriven av Nenne Wåhlander och har titeln: *57! Va? Hur håller de sig så unga?* Rubrikens formulering har som syfte att väcka läsarens nyfikenhet på hur dessa ”kändisar” har lyckats hålla sig så unga. Jag vet ingenting om själva rubrikens tillblivelse och har valt att inte forska vidare i detta. Jag nöjer mig med det faktum att den dels skall spegla själva innehållet och dels locka till läsning. Jag utgår ifrån att tidningsredaktionen har utgått ifrån att läsarna är intresserade av att läsa om celebriteter och hur dessa bevarar sin ungdom.

Rubriken slår an den ton av vardaglighet som karakteriserar stilen i reportaget i stort. Reportern tycks utgå ifrån att läsaren har en positiv attityd till ett skriftspråk som ligger nära talspråket. Under förutsättning att läsaren accepterar den språkliga stilen så kan man se det som att det är ett sätt att skapa kontakt med läsaren. De flesta av oss uttrycker oss nog så här när vi hör någonting som förvånar oss. Vi kommer därför att känna igen oss i den talspråkligt utformade rubriken. Det ligger nära till hands att tänka sig att det var så reportern uttryckte sig när hon fick reda på kvinnornas ålder. Kanske tänkte hon att det är något sensationellt och eftersträvansvärt med att dessa tre 57-åringar ser så unga ut, vilket är värt att undersöka närmare. Tempus i rubriken är presens vilket ger upplevelsen av ett pågående samtal. Alla pratminus ger sken av att läsaren i efterhand får ta del av det samtal som utspelats mellan Wåhlander och två av intervjuobjekten – den del som handlar om Drottning Silvia saknar pratminus.

Rubrikens frågetecken och utropstecken är inte bara rena skiljetecken utan de bildar ett nytt teckensystem med nya meddelanden och implicita budskap. Mytologiskt kan tolkningen bli följande: Siffran 57 och utropstecknet ger signaler om att dessa kvinnor börjar bli ”gamla”. De flesta av oss vet att stigande ålder innebär t.ex. ökat antal

rynkor, grånande hår, stigande viktkurva och begränsad rörelseförmåga. Dessa åldersförändringar brukar ses som något negativt i vår kultur. Detta bör alltså undvikas. Som tydlig kontrast finns ordet unga som har en positiv värdeladdning. Implicit uttrycks det att ungdomligheten är eftersträvansvärd och att den är viktig att försöka hålla kvar så länge det går. Ungdomligheten är således norm och blir därigenom måttstocken för själva livet.

Rubriken kan m.a.o. läsas och tolkas ideologiskt: Det är viktigt att se ungdomlig ut, att vara smal och se fräsch ut. Alla kvinnor har glädje av att kunna skjuta upp sina ålderstecken. Hur väl passar detta in i en tidning vars målgrupp är 40+, och vad blir konsekvenserna av att *Tara* tycks utgå ifrån ungdomsideal när kvinnors hälsa skall betraktas? Det finns ju så många andra intressanta ideal att lyfta fram istället.

Underrubriker

Ovanför varje delreportage finns en underrubrik, som har samma färg som huvudrubriken och som kan läsas som ett svar på rubrikens fråga. Den första kvinnan håller sig ung med hjälp av hästar och kinesologi, den andra kvinnan med hjälp av yoga och långa frukostar och den tredje med hjälp av dans och tysk disciplin. Det är bara ett fåtal i Sverige som har så god ekonomi att de kan satsa pengar på hästar och kinesologi och kan unna sig en lång och stressfri frukost. Särställningen förstärks också av att kvinnorna har yrken som inte är speciellt traditionella (skådespelare, trendanalytiker och drottning). Dessutom har de personliga kvalifikationer som är svåra för gemene man att uppfylla. Den första har varit elitgymnast i tonåren och personifieras som ett energiknippe med ett högt livstempo. Den andra har alltid rört på sig sedan barnsben och ser därför dans som ett sätt att leva. Hon vet dessutom vad det innebär att ha för hög grad av negativ stress och lyckas hålla den stängden. Den tredje kvinnan kommer ifrån Tyskland, hon har tysk disciplin och är en god planerare. Jag undrar om mottagaren kan identifiera sig med kvinnorna i texten och vilken effekt budskapen kommer att få.

Huvudsyftet är underhållning

I inledningen kastas läsaren snabbt in i situationen. Kvinnornas särdrag lyfts fram och de framträder därmed som individer. Direkta eller indirekta anföranden är ett effektivt

retoriskt grepp som väcker nyfikenhet och ökar trovärdigheten för i form-formeln. Som läsare lockas man att tro att dessa kvinnor är goda representanter för hur man skall göra för att hålla formen.

För den första kvinnan börjar reportaget så här: ”–Man måste anstränga sig om man vill ha ett bra liv”. Om den andra kvinnan sägs inledningsvis: ”Hon tycker styrketräning är störtråkigt och jogga är det inte tal om. Men att röra sig, gärna till musik (salsa och sydamerikanskt), har blivit ett sätt att leva för Cay Bond, trendoraklet som älskar god, vällagad och närande mat”. Den tredje kvinnan presenteras inledningsvis med en sliten fras ”och vackrast var som vanligt drottningen”. Dessa inledningar får de olika kvinnornas roll och funktion för reportaget att framstå tydligt. Deras kändisskap är det mest centrala. Och här fungerar tidningen som skvallerpress.

Läsaren har inte speciellt stor användning för reportagets information om hur man gör för att hålla formen, eftersom man endast får svar på frågorna *vad*, och till viss del *varför* de tre kvinnorna gör som de gör. Man får inte veta *hur* de har gått till väga. Informationen om kvinnornas i formformler fyller ingen hälsofunktion eftersom den inte vidareutvecklas till att konkret beskriva hur man kan gå till väga för att t.ex. orka med sina uppgifter och samtidigt kunna sköta sin hälsa. Diffusa ord (kinesiologi) konkretiseras inte och de belyses inte ur flera perspektiv.

Dessa tre kvinnor blir ett index på god hälsa. Därför verkar det rimligt att anta att kvinnornas i form-formler också måste kunna tillämpas av andra. Efter att ha läst reportaget så undrar jag vilket av alla råd mottagaren skall följa och om dessa automatiskt leder till ungdomlig spänst (hälsa). Här kommer några exempel: ”Man måste anstränga sig om man vill ha ett bra liv.” (s7). Det innebär ”fullt ös” i den personliga livsföringen, dvs. ”roa sig med den mentala biten”, ”rensa kroppens blockeringar och organen med hjälp av kinesiologi”, ”träna upp smidighet styrka och koncentration”. De här i form-formlerna och hur de presenteras kan inte få funktionen att representera god hälsa. Men visst, reportaget kan nog entusiasmera några till att försöka hålla formen, framför allt om läsaren har en positiv attityd till de intervjuade kvinnorna. Men frågan är om det inte finns bättre sätt än denna stereotypa och fragmentariska modell.

Det är tydligt att det primära syftet med detta reportage är att underhålla, spela på nyfikenheten på kändisars liv och locka till köp av tidningen. Reportaget har således ett traditionellt veckotidningskoncept.

Olika typer av budskap

Texten uttrycker tydligt att fysisk aktivitet, mat, mental träning och avkoppling ligger bakom de tre kvinnornas goda form. Presentationen av hälsa sätts in i en kontext (kändisar, ungdom, nyfikenhet m.m.) som tar udden av den. Den information som finns saknar djup. Det framgår inte klart och tydligt hur viktig balansen mellan spänning och avspänning är för vårt allmänna välbefinnande och hur denna kan uppnås. I texten blir avkoppling synonymt med semester, eftersom den kopplas ihop med resor. Avkoppling är alltså någonting som uppstår då och då i form av resor.

De implicita budskapen är flera. Ingressen är följande: *”De går mot 60. Men är fräscha som violer. Möt Kim, Cay och Silvia, tre kvinnor födda 1943, som vet hur man bevarar sin ungdomliga spänst”* (s 7) Rubrik och text ger konnotationer om att de ideal som räknas är de som hör ungdomen till. Ingressen förstärker rubriken eftersom den utvecklar temat ännu mer. I ingressen bestäms från vilket perspektiv reportaget skall läsas, nämligen att en viktig kunskap här i livet är att kunna veta hur den egna ungdomligheten skall kunna bevaras. Det är viktigt att vara ung och fräsch hela livet. Det är mot detta ideal en medelålders kvinna skall sträva. Att se ungdomlig ut blir synonymt med god hälsa.

Det är också viktigt att kvinnor intresserar sig för sitt utseende och månar om sitt yttre. Detta lyfts fram på flera sätt i reportaget.

”Fullt ös [...] för att som skådis utseendemässigt tåla att bli sedd och granskad.” (s 7). ”...och vackrast var som vanligt drottningen!” Slank och fräsch år ut och år in [...] Sommerlaths lite rundade kinder har förvandlats till den mognare kvinnans mer utmejslade drag. Ofta vackert solbrynta” (s 9). Det lyser tydligt igenom att man som kvinna måste vara tilltalande och attraktiv. Det är förpackningen som är det viktiga inte så mycket själva innehållet.

Sentensen av de tre olika i formformlerna blir följande: Om du vill vara i form så måste du vara beredd på att disciplinera dig eftersom det troligtvis kräver god planering

och att du står emot latmasken i dig. Se till att fysiska och mentala övningar blir naturligt integrerade i din vardag, ungefär som tandborstning (detta utmärkta budskap försvinner i virrvarret av de andra). Du måste ha fysiska och mentala övningar. Helst skall de vara flera till antalet så att du kan växla mellan dem. Undvik att vara allt för destruktiv mentalt och fysiskt. Ett sätt att praktisera detta på kan vara att roa sig med den mentala biten om man inte gillar kroppens förfall (läs åldrande). Ett annat sätt är att träna balanskoncentrationen i rörelse. Ytterligare ett annat är att genomgå en långsiktig behandling som rensar kroppens organ och kroppens blockeringar. Unna dig långa frukostar med olika mjölkprodukter, gott och härligt bröd och färskpressade fruktjuicer. Ät inte mat som får dig att känna dig "tung" och tänk på att äta små portioner och smutta på alkoholen. Du måste tåla att omgivningen granskar dig fysiskt och psykiskt. Se till att omgivningen anser dig som vacker, slank, fräsch och ung.

Föreställningar överförs om att vara i form är detsamma som att vara smal och se ungdomlig ut. Detta blir ett index på god form (god hälsa). Reportaget överför en ideologi om att det är någonting negativt att åldras och att kvinnan måste sköta sitt yttre för att förhindra denna livets naturliga process.

Språket

Språket är enkelt och tonen är familjärt vardaglig t.ex. "styrketräning är störttråkigt" (s 7) och drottning Silvia "ger en sula på parketten" Tonen har ungdomligt anslag och kan därför passa bättre in i de typer av tidningar som riktar sig till en yngre målgrupp än vad *Tara* utger sig för att vända sig till.

Det finns få liknelser och metaforer, men i tillräcklig mängd för att de skall bita sig fast och börja bilda nya associationskedjor. De som finns understryker vikten av att kvinnan skall bevara sin fräschhet, ungdomliga spänst och förbli ung. Liknelsen att kvinnorna är fräscha som violer ger mig konnotationer om någonting skirt och ömtåligt som doftar gott och har starka vackra färger. Jag tycker inte att denna bild är lyckad, eftersom associationerna inte överensstämmer med hur kvinnorna presenteras i reportaget. Dessa tre kvinnor är långt ifrån skira och ömtåliga. De ger sken av att vara målmedvetna.

I huvudsak redogör reportern via direkt anföring eller med hjälp av indirekt anföring för hur kvinnorna gör för att hålla formen. Men det sker ett tydligt stilbrott när drottning Silvias i formformel skall presenteras. Textbilden ser annorlunda ut, det finns inga pratminus och läsaren får inte möta drottning Silvias röst. Vad beror detta på? För läsare ligger det nära till hands att tro att reportern inte har haft någon personlig kontakt med Drottningen. Hon återger troligen bara vad Drottningen kan tänkas göra för att hålla formen. Bristen på närkontakt kan påverka läsarens inställning till själva reportagens trovärdighet.

Reportens stilval och röst färgar den tolkning av hälsa som läsaren gör efter att ha läst reportaget. Reporterns röst hörs tydligt i rubriken, i ingressen och i hur de tre kvinnorna beskrivs och presenteras. Som kvinna är du vackrare om du är slank och bevarar ungdomens fräschhet.

Trovärdigheten

Eftersom reportern inte har bundit ihop de tre olika kvinnornas i form-formel i en slutsats, måste läsaren göra detta. Alla tre kvinnorna ger uttryck för någon form av helhetssyn på hälsa, eftersom de ser både till kropp och själ när de beskriver hur de håller formen. Men om du som mottagare saknar kunskap om att det är positivt att hälsan sköts utifrån ett helhetskoncept, så går den kunskapen förlorad när man läser texten. Ingen av kvinnorna ger uttryck för att de strävar efter att vara unga, fräscha som violer eller efter att bevara sin ungdomliga spänst. Den ena menar att jobbet är drivkraften till att hon vill sköta om sig och den andra menar att hon har blivit mera klok med åren och därmed lever mindre destruktivt. Men det är inte lätt för läsaren att läsa in den tolkningen eftersom rubrik och ingress betonar något annat, vilket underminerar trovärdigheten.

Jag undrar hur gedigna hälsokunskaper Wåhlander har och vilken hälsosyn hon har. Detta beror på en rad olika saker:

- *Bristande konkretion:* Eftersom abstrakta begrepp som ungdomlig spänst och form inte konkretiseras kan dessa tolkas hur som helst. Är denna textens i form-formler detsamma som god hälsa? Är utsidan eller insidan av människan inblandad i definitionen av begreppet i form? Det verkar

vara viktigt med utseendet eftersom det betonas att dessa kvinnor är fräscha som violer trots sina 57 år.

- *Etiska aspekter.* I innehållsförteckningen anges Wåhlanders text som ett reportage. Texten har dock mera karaktären av ett referat, det finns inga miljöbeskrivningar eller andra tecken på att Wåhlander verkligen har träffat de tre kvinnor som texten handlar om. Med de två första kvinnorna har möjligtvis telefonintervjuer gjorts. Det finns några frågor insprängda i texten och innehållet består i huvudsak av text i form av pratminus. Den sista kvinnan har reportern sannolikt inte träffat eftersom det rör sig om Drottning Silvia, och det är mycket sällan hon ger intervjuer. Den delen av reportaget saknar också frågor och pratminus. Detta ger ytterligare näring åt misstanken att detta avsnitt är uppbyggt av fakta som har inhämtats från olika källor. Att bilderna på kvinnorna kommer från Pressens bild ger stöd åt min förmodan att Wåhlander inte har varit på plats och gjort intervjuer. Ännu en etisk aspekt är att reportaget uppmuntrar till små portioner. Det finns kvinnor med ätproblematik och att i en hälsotidning uppmuntra till små portioner är hänsynslöst gentemot dem och deras anhöriga.
- *Berättarrösten och berättarperspektivet.* Wåhlander har gjort sammanfattningar om tre av kvinnorna jag väljer att exemplifiera följande: ”Kim Anderzon, energiknippet personifierat, har fullt ös inte bara på scenen- utan också när det gäller personlig livsföring. Allt för att fysiskt och psykiskt orka med sina ensamföreställningar- men också för att som skådis utseendemässigt tåla att bli sedd och granskad. [---] Kim har alltid haft många järn i elden för att hålla kropp och själ i trim”. För att kunna beskriva en människa på detta vis bör man känna henne. Gör Wåhlander verkligen det? Är iakttagelserna korrekta? Hur kan man som läsare veta om påståendena om kvinnorna är korrekta om inte reportern känner dem? Varifrån är dessa uttalanden hämtade? Trovärdigheten blir lidande av att Wåhlander inte upplyser läsaren om viktiga hälsoaspekter eller förklarar

svåra ord. Och varför har Wåhlander valt att lyfta fram dessa karaktärsdrag hos kvinnorna? Är de särskilt bra för en god hälsa?

- *Skribentens anonymitet* Flera av *Taras* medarbetare presenteras inne i tidningen. Men så är inte fallet med Wåhlander, som förblir anonym. Det bidrar till att jag som läsare inte kan få svar på vilka kunskaper reportern kan förväntas ha i ämnet.

Hälsoteman

De hälsoteman som finns representerade i tidningen kan delas in i två kategorier, som inte är kongruenta med varandra. Den första kategorien handlar mera om hälsoupplysning, och den utgår antingen från en medicinsk grund eller ifrån ett idéhistoriskt perspektiv. Dessa texter möjliggör ”skötsel” av hälsan i ett mera långsiktigt perspektiv, eftersom det till stor del är frågan om att ge läsaren vettiga verktyg att använda för att sköta om den egna hälsan. De är dessutom anpassade till vad en 40+kvinnor kan tänkas behöva i form av hälsoinformation, för att kunna sköta om sin hälsa. Men kvaliteten varierar. De texter som jag tror kommer från Origo är i regel bättre ur en rad perspektiv, budskap och värderingar är klart uttalade och kraven på logos, ethos och patos tillgodoses på ett acceptabelt sätt, vilket är mer än man kan säga om den andra kategorin.

Den andra kategorin är i huvudsak underhållande till sin karaktär och upplyser läsaren om hälsa på ett mer implicit sätt. Texterna ger inte mottagaren några direkta redskap att använda för att kunna sköta om sin egen hälsa. Man kan säga att texterna propagerar för en glorifierad livsstil som tycks komma av god hälsa. De här texterna som hör till denna kategorin är mera subtila eftersom symboliken har flera bottnar precis som värderingarna.

Gemensamt för båda kategorierna är att underhållningsfunktionen har en framträdande roll. Ingen av kategorierna ger tillräckligt med information för att man skall kunna få en helhetsbild av vad god hälsa innebär och eller hur man skall sköta om sin hälsa. I texten nedan kommer de två kategorierna att beskrivas mera utförligt.

Uppllysning

Låt oss titta lite närmare på en text vars syfte är att upplysa. Artikeln heter: *Låt inte benätkcellerna knapra i sig din frihet* och är skriven av läkaren och medicinjournalisten Håkan Hagström. Det finns flera faktorer som medverkar till att texten blir läst och att läsaren blir upplyst. Artikeln inger förtroende hos läsaren (patos), dels för att mottagaren vet vem skribenten är, dels för att informationskällorna över lag nämns ganska tydligt, och dels för att det i texten finns pedagogiska bilder och tabeller (docere). Låt oss nedan se på några olika avsnitt ur texten som illustrerar något av detta.

Det gäller att hitta den tysta sjukdomen (osteoporos, mitt tillägg) i tid eftersom den går att förebygga. [---] Antalet frakturer på grund av benskörhet har ökat kraftigt [---] Man räknar med att cirka 300 000 svenska kvinnor lider av benskörhet. Varje år inträffar nära 70 000 frakturer som har samband med benskörhet. Utöver det mänskliga lidandet är vården av dessa en mycket stor post i sjukvårdens ekonomi. Bara höftfrakturerna beräknas kosta tre miljarder per år. [---] Benätkceller – osteoklaster– bryter ned ben samtidigt som benbildarceller – osteoblaster– bygger upp ben. I en frisk vävnad finns en finstämd balans mellan de båda cellslagen. Men den balansen, som är beroende av många olika faktorer, kan lätt rubbas och det är precis vad som händer vid benskörhet. Nedbrytningen blir större än uppbyggnaden och bentätheten minskar. Benskörhet är alltså en brist på benvävnad i skelettet. Däremot är benets sammansättning normal. [---] Efter 30-års åldern tappar kvinnan omkring en procent av benmassan varje år fram till klimakteriet. Då tar benförlusten fart. En kvinna kan förlora ända upp till fjärdedel av sin benvävnad under åren kring menopaus (s 38-39).

I citatet ges information om sakkärnan neutralt och budskapet markeras explicit (logos). Den informativa språkliga funktionen har ett stort utrymme. Det är lätt för läsaren att extrahera nödvändiga fakta från texten, eftersom meningarna är korta och svåra medicinska termer förklaras. Texten ger exempel på hur någonting abstrakt som sjukdomen osteoporos, kan uttryckas konkret. Sjukdomen belyses ur olika perspektiv. Abstraktionsstegen förklarar tydligt orsak och verkan och har en positiv inverkan på logos, ethos och pathos. Stegen ser ut så här: stor post i sjukvårdens ekonomi som kostar 3 miljarder /år; 70 000 frakturer/år har samband med osteoporos; 300 000 svenska

kvinnor lider av benskörhet; östrogenbortfall i samband med menopaus leder till ökad nedbrytning av ben, vilket i sin tur leder till minskad bentäthet i skelettet; vår livsstil innehåller för hög grad av inaktivitet; vilket leder till brist på benvävnad i skelettet; vilket får sjukdom till följd i form av ökad risk för frakturer vid lindrigt våld; vilket leder till fysiskt och psykiskt lidande och döden i värsta fall. Stegen är ett sätt att visa upp de retoriska greppen docera, delectare och movere.

I början av artikeln är språkets främsta funktion att beröra (movere). ”Sedan 50-talet har antalet höftfrakturer på grund av benskörhet ökat med 800 procent! Det beror dels på att vi lever längre, dels på att vi sitter på jobbet, sitter i bilen, sitter i soffan. Leva länge vill vi gärna, men vi vill också vara rörliga och så friska som möjligt. Därför gäller det att förebygga benskörheten innan det är för sent.” (s 38). Läsaren får omgående svar på vad som har hänt, 800 procent är en siffra som talar sitt tydliga språk. Orsaken till ökningen kommer i den andra meningen. Den negativa känslobilden övergår till visionen om ett långt, friskt och rörligt liv som vi alla vill sträva efter. Detta kan locka till fortsatt läsning.

I artikeln finns också prov på språkets normativa funktion: ”Det är det kapital av benvävnad som vi skall klara oss med resten av livet och som vi efter bästa förmåga får hushålla med” (s 39). Det här är ett sätt att ge råd om hur man bör leva för att skydda sig, om än inte så tydligt.

Genom att laborera med språkets funktioner på det här sättet blir det lättare att tolka och förstå budskapen. Detta är ett effektivt sätt att få läsaren att känna lust inför fortsatt läsning. Men det är inte säkert att mottagaren tar till sig informationen och att den därmed blir till nytta, men det är någonting helt annat och faller utanför uppsatsens syfte och frågeställningar.

Det berättarperspektiv läsaren får möta är läkarens. Läkaren som vill upplysa om hälsovårdlighet och som vill få mottagaren att börja tänka i förebyggande termer. Men det finns några få detaljer som inte är helt lyckade. De siffror som nämns ställs inte i relation till något annat. Det blir svårt för läsaren att ta ställning till om 3 miljarder är mycket eller ej. Det är också svårt att verkligen tycka någonting om 300 000 kvinnor som lider av benskörhet. Den kan inte heller jämföras med någonting annat. Det finns flera liknande

exempel där konkretisering saknas. På så vis kan denna typ av information bli vilseledande och därför meningslös för läsaren.

Underhållning

Den andra kategorin texter handlar till stor del om att underhålla och till en mycket liten del om upplysning. När man upplyser om hälsa så sker det på ett implicit sätt, läsaren måste själv dra slutsatser om vad som kan vara bra information för att uppnå en god hälsa.

Den upplysning som finns om hälsa utgår ifrån att överföra föreställningar om ett livsstilskoncept, t.ex. framgång och misslyckanden, ungdom och ålderdom och skönhet och fulhet. Karakteristiskt för texter som hör hit är att budskapen är implicita och kan tolkas på en rad olika sätt. Texten spelar mycket på mottagarens känslor. Det kan bli svårt för läsaren att skilja på vad som är de egna känslorna inför ett ämne och vad som kan tänkas komma ifrån skribenten. Dessa faktorer medför att den eventuella hälsoupplysning som finns med i texten blir diffus och det ställer större krav på läsaren för att denne skall kunna komma åt kärnan i hälsobudskapen. Det blir med andra ord inte speciellt mycket av den hälsorelaterade kunskapen. Den kunskap man får om hur man kan sköta om sin hälsa saknar det långsiktiga tänkandet. Det handlar i stor utsträckning om att förmedla värderingar om hälsa, vilket tillsammans med det kortsiktiga perspektivet skapar en felaktig fokusering. Wåhlanders text är ett tydligt exempel på detta.

Karakteristiskt för den underhållande kategorien är att språket är mera rikt på olika stilfigurer, vilket interPELLERAR till läsarens känslor och sätter igång en associationskedja. De språkliga grundläggande funktionerna är till sitt antal färre och tyngdpunkten ligger på gemenskaps-, känslö- och underhållningsfunktionen. De informativa inslagen är små, det kan finnas många dolda budskap, texten spelar mycket på mottagarens känslor, gemenskapsfunktionen är central och underhållningsfunktionen är viktig. Texten är lättläst och enkel att tolka på ett sätt. På ett annat sätt är den ganska svårtolkad, eftersom den innehåller dolda budskap och myter. Den som har gett upphov till texten har inte presenterats i tidningen och det finns ingen möjlighet för läsaren att kontrollera från vilken källa materialet är hämtat. Detta kan få den effekten att läsaren undrar över graden av trovärdighet och om skribenten verkligen kan sitt ämne.

Slutdiskussion

När jag hade läst igenom tidningen var det några saker som slog mig. Det är en lättläst och underhållande tidskrift att läsa. Layoutmässigt är den snygg och tilltalande. Det känns bra att de valt att lyfta fram kvinnors hälsa. Vad bra att den lite ”äldre” kvinnan lyfts fram på ett positivt sätt och vad synd att de negativa aspekter (såsom faktafel och traditionell bild av kvinnan som någonting som skall vara till behag) som finns i tidningen kraftigt reducerar det som är vettigt och bra! Samtidigt undrar jag vilken bild av hälsa läsaren får efter att ha läst *Tara*? Varför har *Tara* ingen egen definition av hälsa? Varför varierar kvaliteten på texterna så mycket? Är hälsa synonymt med konsumtion och exklusivitet?

Goda råd förnuftiga sentenser riskerar att hamna i skymundan eftersom texterna använder sig av tecken som betonar sådant som ny karriär, mindre stress, lugn, framgångsrik, nykär, hög yrkesmässig ambition, energi, frigöra ny energi, träna för att bränna fett eller gå ner i vikt, äta små portioner osv. Dessa tecken bildar en kod angående vad god hälsa är, ett synsätt som jag inte kan acceptera. Dessa koder bildar ideologier som lätt kan uppfattas som någonting naturligt. Att motionera gör man t.ex. för att bli av med kalorier och inte för att må bra.

Det blir svårt att tolka vad god hälsa är eftersom konnotationerna som är länkade till hälsa har så pass olika betydelser, tidningen har ett ojämnt innehåll och *Taras* syn på hälsa blir därigenom diffus.

Vilken bild av hälsa får läsaren efter att ha läst *Tara*

Tara verkar utgå ifrån att målgruppen har goda kunskaper i ämnet hälsa och hur hälsan skall skötas om. Men jag är inte så säker på att det verkligen förhåller sig så. Min erfarenhet som sjukgymnast är att det finns många luckor av varierande art i människors kunskap om hur den egna hälsan skall skötas. De flesta har dock en grov bild av vad som är viktigt att tänka på. Denna allmänna kunskap räcker inte till för att få bukt med ”enkla” hälsoproblem som lindrig värk i leder och muskler, svårigheter med att slappna av och att kunna se ett orsak och verkan - samband mellan kroppen och det liv man lever.

Tidningen förmedlar intrycket att god hälsa är kvinnans eget ansvar. Om hälsan inte är god så blir den logiska slutsatsen att kvinnan till stor del har sig själv att skylla.

Tidningen signalerar implicit att det är tidskrävande och energislukande att uppnå god hälsa. Kvinnan skall träna konditionen, styrketräna muskulaturen, äta sunt, vårda sitt yttre med hjälp av gummihandskar, krämer, makeup och torrborstning och snygga kläder. Hon skall dessutom väcka liv i relationen med mannen, hålla i gång hjärnan genom minnesträning, låta sig entusiasmeras till att prova någon ny motionsform, intressera sig för nyheter inom medicin, mat och mode, inspireras till att försköna hemmet och åstadkomma en vändpunkt eller utföra en stor prestation (gå ner 26 kg eller springa maraton, t.ex.). Med tanke på att det är troligt att kvinnan dessutom skall arbeta, ansvara för skötseln av hemmet och ha någon form av eget liv så kan det bli tufft att hinna med.

Vissa hälsoaspekter kan den enskilda individen svårligen styra, t ex tunga och monotona arbeten, boendemiljön och hur medier framställer hälsa. M.a.o. måste också omgivningen tillskrivas betydelse för hälsa. Detta är oerhört viktigt att betona. Man kan inte lägga ansvaret på individen. I skolorna har man dragit in på antalet gymnastiktimmor vilket har fått till följd att vissa ungdomar rör sig för lite. Detta kommer sannolikt att ställa till problem för folkhälsan. *Tara* berör i viss mån omgivningens betydelse för hälsa men inte tillräckligt tydligt. Det handlar antingen om vad andra skall tycka och tänka om en eller att kvinnan skall rikta sin omsorg mot omgivningen (vårda relationer). Det finns bara en enda artikel som explicit bryter av mot normen, att hälsan är den egna individens ansvar, och som ger en mera nyanserad syn på omgivningens betydelse. Här sätts hälsa in i en annan kontext än individperspektivet. Artikelförfattaren menar att kroppen är kittet mellan jaget och samhället. Rent idéhistoriskt beskrivs vilken sjukdomssyn samhället haft på kvinnan från slutet av 1800-talet fram till nutid. De sjukdomsdiagnoser som är accepterade ses som en spegel av samhället. I artikeln berörs också förhållandet att kvinnor är mera sjuka än män. Här handlar inte ohälsa om att kvinnan inte har skött om sin hälsa utan här tillkommer den sociokulturella dimensionen. Detta ger en mycket bra motvikt till resten av innehållet i *Tara*, vilket kan leda till att hälsobegreppet kan vidgas hos mottagaren.

Tara presenterar en bild av att kroppen skall ses som någonting som skall kontrolleras och / eller tuktas – den blir till en fiende om den inte överensstämmer med gällande skönhetsideal.

Det totala budskapet *Tara* förmedlar här är att god hälsa inte kommer till dig, utan det gäller för individen att ta kontroll över allt här i livet. Detta framgår bl.a. av rubriker som ”fem sätt att hinna träna”, ”låt inte benätkceller knapra på din frihet” och ”jag har förändrat min framtid”. Implicit uttrycks det att kvinnan har många olika faktorer att kämpa emot. Här saknas nyanser; det handlar bara om att kvinnan skall vara aktiv — prestera, den tar inte hänsyn till hur kvinnans hälso- och livssituation ser ut. Nutidsmänniskan omges av stress och måsten.

Lycka och framgång är index på god hälsa. Läsaren får en idealiserad bild av vad det innebär att ha en god hälsa, eftersom livet rent psykiskt framställs så härligt och enkelt. *Tara* skapar en utopi om ett bättre liv – tillvaro. Kvinnan skall i denna vara förändringsbenägen. Hon skall t.ex. motionera för att ”bränna” fett, forma kroppen genom att styrketräna och motionera, ha kontroll och utveckla sin personlighet.

Det finns inget material i tidningen som handlar om hur sjukdom och lidande skall hanteras. Många människor som har kronisk smärta kan ändå tycka att de har det bra. Det är en del av livets kretslopp att vara sjuk emellanåt och detta måste vi människor också kunna hantera och acceptera. Enligt min uppfattning är således *Taras* bild av hälsa allt för nyansfattig, vilket gör att den blir snedvriden.

Varför har Tara ingen egen definition av hälsa?

Eftersom *Tara* ger sken av att vilja profilera sig som en hälsotidning vore det kanske på sin plats att den också visade upp en egen definition inne i tidningen. Detta hade fått den positiva effekten att trovärdigheten för hur *Tara* presenterar ämnet hälsa hade ökat avsevärt.

Jag tror också att en definition hade underlättat för *Taras* medarbetare, eftersom de hade kunnat utgå ifrån den när de skall skriva sina texter. Som det är nu hålls inte innehållet samman av en röd tråd. På ett ställe i tidningen står det att små matportioner är ett sätt att hålla formen. Att det finns risker för hälsa med att äta för lite nämns inte där. På ett annat ställe kan man läsa att kvinnor ofta äter för lite och att deras kroppar är inställda på att göra av med minimalt med energi och att de därför skall äta större portioner, gärna i form av frukt och grönt.

Texterna ger inget klart besked om vilka hälsoaspekter *Tara* utgår ifrån. Inne i tidningen belyses såväl fysiska som psykiska aspekter av hälsa, men det görs på ett tudelat sätt. Det finns inte tillräckligt klart och tydligt uttalat hur viktig helheten är. För mig går det inte att skilja fysiskt och psykiskt åt. Om du enbart ägnar dig åt fysiska – yttre aktiviteter (vara smal och vårda sitt yttre), så innebär inte det automatiskt att det psykiska välbefinnandet infinner sig och vice versa.

Det är svårt att få grepp om *Taras* hälsosyfte. Vad vill man ge läsarna ifråga om hälsa? Skall du jogga för att bränna fett – minska i vikt, eller för att det kan vara lustfyllt. Vill man att läsarnas kunskap om hälsa verkligen skall förbättras? Eller vill man mest underhålla? Varför står det inte mera mångfasetterat om vad som händer inuti kroppen när vi rör på oss, t.ex. att det ger ökad syreupptagning? Varför måste motion alltid kopplas samman med att det är ett sätt att bränna fett – kalorier?

Vilken målsättning har *Tara* med sina texter? Målsättning är delvis klar, det är tydligt att redaktionen vill ge 40+ kvinnan mera utrymme i medierna och lyfta fram kvinnans hälsoaspekter. Men vad vill man utöver detta? Sätter tidningsledningen den underhållande funktionen framför den faktafunktionen? Man kan misstänka att ekonomiska faktorer samt tidningens genre styr innehållet.

Taras medarbetare synar inte begreppet hälsa tillräckligt i sömmarna. Flera av texterna ger intryck av att enbart vara till för att roa (delectare), med sitt vardagliga språk och populistiska innehåll. Är det en medveten avsikt att innehållet i tidningen skall ha bredd men inte speciellt mycket djup? Hur många kvinnor över 40 år behöver information om dagen-efter-pillret? Varför skall de ha sådana piller i sin handväska som texten uppmanar till? Är 40+ kvinnor verkligen rätt målgrupp? Vilken betydelse tänker sig *Taras* redaktion att denna information har för kvinnans hälsa?

Varför varierar kvaliteten på texterna så mycket?

Texterna inne i *Tara* varierar ganska mycket i kvalitet. Det märks tydligt när det är en journalist med medicinska kunskaper som skriver. Fakta är korrekta och presenteras chosofritt; fakta har huvudrollen.

En tidning som handlar om hälsa bör ha ett innehåll som är informativt ur hälsosynpunkt och anpassat till dagens hälsosituation för kvinnan. Sakupplysningar, råd

och anvisningar skall vara trovärdiga och korrekta. För att ett förtroende skall uppstå hos läsarna gäller det att visa upp sin trovärdighet (ethos) och att den håller för en närmare granskning. Som det är nu håller inte alla texter för en faktagranskning. Hur skall en person som inte är speciellt insatt i t.ex. fysiologi kunna förhålla sig kritisk till texterna och bedöma budskapens relevans? Här följer ett exempel från texten *Steget från promenad till löpning*. Där står det att du kan få träningsvärk i hälsena när du börjar att löpträna. Träningsvärk finns i muskelfibrerna och inte i senorna. Uppvärmning i fem minuter är definitivt för lite, eftersom det tar ca 15 minuter för lederna att få samma temperatur som resten av kroppen, vilket de behöver för att fungera optimalt. Vid löpning är belastningen stor först och främst på benen och ett bra sätt att hålla skadefrekvensen nere är att värma upp ordentligt. Det står inte heller någonting om att val av skor är extra viktigt om du skall blanda gång och löpning under samma träningspass.

Kanske är det så att tidningen inte riktigt har funnit sin form och sin stil och att den varierande kvaliteten är ett resultat av barnsjukdomar.

Är hälsa synonymt med konsumtion och exklusivitet?

Att sköta om sin hälsa så som *Tara* förespråkar tycks vara förunnat dem som har mycket pengar och tid till sitt förfogade. Att sköta om sin hälsa tycks handla om att konsumera produkter och / eller tjänster. Det är kläder, lyxiga cremer, saker till hemmet, dyra resor, exklusiva och kostsamma behandlingar. Detta ger konnotationer om att det är exklusivt att ha en god hälsa.

Avslutande kommentar

Min analys visar att texternas innehåll inte alltid är kongruent med *Taras* profil, hälsa. Vilken effekt kan *Taras* hälsovärderingar få på vår identitetsutveckling och syn på verkligheten? Vilken typ av hälsokunskap skulle då dominera? Vad händer om den här typen av hälsoideologi blir common-sense och ingen egentligen ifrågasätter den?

Det står i *Tara* att allt material skall vara korrekt och anpassat till vad kvinnor behöver få veta om hälsa därför saknar jag i texterna en mera direkt koppling till de vällevnads-, frustrations- och vällevnadssjukdomar som finns i vårt samhälle.

Det här är ett mycket intressant ämne som skulle kunna utvecklas på en rad olika sätt. Här följer några förslag. Målgruppen skulle kunna djupintervjuas. Målgruppen skulle kunna bestå av dels de som är trogna prenumeranter och dels de som inte läser Tara i vanliga fall. Detta skulle kunna ge information om huruvida innehållet är i linje med målgruppens behov eller ej och om vilken tolkning målgruppen gör av texterna.

Det skulle också vara intressant att enbart göra en semiotisk analys av text och bild i tidningen. Den skulle kunna fokusera på vilka koder som finns representerade, vilken kultur som tycks dominera.

Det finns också andra hälsotidningar och därmed finns det en möjlighet att jämföra den bild av hälsa som finns i de olika tidsskrifterna.

Referenslitteratur

- Altheide, David L. (1996) *Qualitative Research Methodes series 38* Thousand Oaks: Sage
- Alvesson, Mats. Sköldberg, Kaj. (1994) *Tolkning och reflektion Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* Lund: Studentlitteratur
- Arvidsson, Peter. Rosengren, Karl Erik. (1997) *Sociologisk metodik* Stockholm: Almqvist och Wiksell
- Bengtsson, Charlott. Hjort, Malin. Sandberg, Helena. Thelander, Åsa. (1998) *Möten på fältet kvalitativ metod i teori och praktik* Lund: Serviceenheten sociologiska institutionen.
- Berger, Arthur, Asa. (1999) *Kulturstudier nyckelbegrepp för nybörjare* Lund: Studentlitteratur
- Berseth, Nilsen. Romøren, Rolf. Seip Tønnessen, Elise. Wiland, Sverre. *Att möta texten litteraturteori och textanalys ur fyra perspektiv* Lund: Studentlitteratur.
- Bignell, Jonathan (1997) *Media semiotics an introduktion* Manchester New York University Press
- Deacon, D. Pickering, M. Golding, P. & Murdock, G (1999) *Researching Communications, A Practical Guide to Methods in Media an Cultural Studies.* London: Arnold
- Falkheimer, Jesper (2001) *Medier och kommunikation – en introduktion* Lund: Studentlitteratur.
- Hadenius, Stig. Weibull, Lennart. (1999) *Massmedier Press, Radio & TV i förvandling* Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Hellspång, Lennart. (1992) *Konsten att tala handbok i praktisk retorik* Lund: Studentlitteratur
- Hultén, Britt. (2000) *Journalistikanalys en introduktion* Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar. (2000) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur
- Liljestrånd, Birger. (1993) *Språk i text handbok i stilistik* Lund: Studentlitteratur
- Johannesson, Kurt. *Retorik eller konsten att övertyga* (1999) Stockholm: Norstedts

- Lundgren, Kristina. Ney, Birgitta. Thurén, Torsten. (1999) *Nyheter – att läsa tidningstext* Stockholm: Ordfront förlag
- Lööf-Johanson, Margaretha. (1999) *Kvinnornas läkarbok om kvinnors kropp och kvinnors hälsa* Stockholm: Whalström och Widstrand
- Melin, Lars. Lange, Sven. (1995) *Att analysera text* Lund: Studentlitteratur
- Palmblad, Eva. Bengt Erik Eriksson (1995) *Kropp och politik hälsouppllysning som samhällspegel* Stockholm: Carlssons
- Thurén, Torsten. (1995) *Tanken, språket och verkligheten en bok om vår verklighetsbild och hur den byggs upp* Malmö: Tiger förlag
- Ödman, Per-Johan. (1979) *Tolkning förståelse vetande hermeneutik i teori och praktik*
Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Samlingsverk

- Arvidsson, Peter. *Måste vi läsa metod?* Sidan 12-29. Jarlbro, Gunilla (red). (2000) *Vilken metod är bäst – ingen eller alla? ? Metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap* Lund: Studentlitteratur
- Börjesson, Bengt. (1998) *Descartes´ kullerbytta*. Sidan 11-32 Westin, Charles (red) *hermeneutikens väv* Stockholm: HLS Förlag
- Bryant, Jennings. Zillmann, Dolf *Media effects-advances in theory and research* (1994) Lawrence Erlbaum Associates, inc., Publisher 365 Broadway Hillsdale, New Jersey
- Barbosa da Silva och Whalberg *Vetenskapsteoretisk grund för kvalitativ metod*
Starrin, Bengt. Svensson, Per- Gunnar. (red) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* Lund: Studentlitteratur
- Dahlgren, Peter. (2000) *Vad säger medierna och vad betyder de?* Sidan 75-100,
Jarlbro, Gunilla (red) *Vilken metod är bäst – ingen eller alla? Metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap* Lund: Studentlitteratur
- Jarlbro, Gunilla. *Vilken metod är bäst – ingen eller alla?* s 7-11 (2000) Lund: Studentlitteratur

- Nordenfelt, Lennart. (1994) *Om hälsofrämjandets etik* sidan 109- 139. Carlsson, Gösta. Arvidsson, Ola (red) *Kampen för folkhälsan prevention i historia och nutid* Stockholm: Natur och Kultur
- Palm, Anders. (1998) *Att tolka texten* sidan 155-170. Bergsten, Staffan. (red) *Litteraturvetenskap* Lund. Studentlitteratur
- Sachs, Lisbeth. *Har begreppet stress något gemensamt med "onda Ögat"?* Sidan 231-259 Carlsson, Gösta. Arvidsson, Ola (1994) *Kampen för folkhälsan prevention i historia och nutid* Stockholm: Natur och Kultur
- Säfström, Carl Anders. & Östman, Leif. (red) (1999) *Textanalys* Lund: Studentlitteratur
- Thavenius, Jan. *Text och tolkning* sidan x-x. Holmberg, Claes-Göran och Svensson, Jan red (1995) *Medietexter och medietolkningar*: Nya Doxa
- Wall, Stig. (1994) *Epidemiologi för prevention* sidan 142-178 Carlsson, Gösta. Arvidsson, Ola. *Kampen för folkhälsan* Stockholm: Natur och Kultur

Tidskrifter

Tara nummer 3 2001

Tara nummer 7 2001

Ordlista

Svenska akademiens ordlista (1999)